

เอกสารวิจัย

การปกป้องพลเรือน

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการพัฒนาแนวทาง
การปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรง

The Research on UCP in Southern Thailand:

Developing Civilian Protection Guidelines
for Violence-prone Communities

เอกสารวิจัย

การปกป้องพลเรือน

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรง

The Research on UCP in Southern Thailand:

Developing Civilian Protection Guidelines
for Violence-prone Communities

เอกสารวิจัย

การปกป้องพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรง

The Research on UCP in Southern Thailand:

Developing Civilian Protection Guidelines for Violence-prone Communities

ปีพิมพ์ 2567

ผู้เขียน

ฟารีดา ปันจอร์

สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้

สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ياسمين خاتتار

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อัญชณา หิมะมีหน๊ะ

กลุ่มด้วยใจ

ผู้จัดพิมพ์

สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้

สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้สนับสนุนทุน

Creating Safer Space

Arts and Humanities Research Council (AHRC)

Global Challenges Research Fund (GCRF)

ออกแบบปกและจัดหน้า

ชลมาร

This work was supported by the Network Plus "Creating Safer Space"
financed by the Arts and Humanities Research Council
through the Global Challenges Research Fund.

คำนำ

โครงการวิจัยการปกป้องพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรงเป็นหนึ่งในโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ Creating Safer Space แห่งมหาวิทยาลัย Aberystwyth University สหราชอาณาจักร ร่วมกับ Arts and Humanities Research Council (AHRC) และ Global Challenges Research Fund (GCRF) ซึ่งสนับสนุนการทำงานวิจัยและโครงการต่างๆเกี่ยวกับการปกป้องพลเรือนในพื้นที่ 11 ประเทศ ได้แก่ เม็กซิโกและพื้นที่ชายแดนของสหรัฐอเมริกา โคลอมเบีย คาเมรูน ไนจีเรีย ปาเลสไตน์ ซูดานใต้ เคนยา เมียนมา ฟิลิปปินส์ และประเทศไทยสำหรับพื้นที่ชายแดนใต้ของประเทศไทย โครงการฯ ดังกล่าวเป็นความร่วมมือในการดำเนินการโดยสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้แห่งสถาบันสันติศึกษา ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และกลุ่มด้วยใจ ด้วยกระบวนการทำงานแบบหลากหลาย (Work Package) ในพื้นที่ 3 ชุมชนในจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาทิ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการปกป้องพลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้ง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสื่อสารด้วยศิลปะเกี่ยวกับการปกป้องพลเรือนจากความรุนแรง

หากกล่าวถึงพื้นที่ชายแดนใต้และการปกป้องพลเรือนจากความรุนแรง มหาวิทยาลัย ภาคประชาสังคม และสื่อสารมวลชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดัน รณรงค์การยุติความรุนแรง และใช้แนวทางแบบสันติวิธีมาตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ ความไม่สงบที่ปะทุขึ้นตั้งแต่ ปี 2547 เช่น การมีข้อเสนอพื้นที่สาธารณะปลอดภัย ของคณะกรรมการผู้หญิงชายแดนใต้ในปี 2558 ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อเสนอ จากผู้หญิงชายแดนใต้กว่า 500 คน เพื่อเสนอต่อคณะพูดคุยสันติภาพซึ่งเป็นการ ผลักดันให้เกิดการยุติความรุนแรงในเชิงกายภาพ ท่ามกลางตัวแบบการปกป้อง ความรุนแรงจากรัฐตั้งแต่อดีตในการสร้างความปลอดภัยให้กับพลเรือน เช่น โครงการ “หมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง” (อพป.) หรือโครงการ “หมู่บ้านปลอดภัย” ซึ่งก็มีข้อวิจารณ์ว่า รูปแบบดังกล่าวยังเป็นการเปลี่ยนสภาพของ พลเรือนไปสู่การติดอาวุธที่เป็นพลรบ (อาทิตย์ ทองอินทร์, 2559) ในพื้นที่ที่มี การดำรงอยู่และการปฏิบัติการของหน่วยงานความมั่นคงทั้งรูปแบบปกติและ รูปแบบพิเศษอย่างมากมายซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ส่งเสริมและทับซ้อนกัน (Chambers & Jitpiromsri, 2022) อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่ยังคงมี ความต้องการให้มีวิธีการอื่นๆในการสร้างความปลอดภัยกับประชาชนโดยไม่จำเป็นต้อง ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้อาวุธ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของกระบวนการ สันติภาพในปัจจุบันที่ต้องการยุติความขัดแย้งระหว่างขบวนการแนวร่วมปฏิวัติ แห่งชาติมลายูปัตตานี (BRN) และรัฐไทยด้วยสันติวิธี ท่ามกลางเสียงสนับสนุนของ ประชาชนในการเดินหน้ากระบวนการสันติภาพ พร้อมกับการเปิดกว้างในการแสดง ความคิดเห็นทางการเมืองและมุ่งเน้นการจัดการกับรากเหง้าปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้น จึงเป็นช่วงเวลาที่ดีที่โครงการฯ จะได้นำเสนอแนวคิดและกลไกด้าน การปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือ Unarmed Civilian Protection (UCP) ผ่านงานวิจัย โดยที่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนใต้จะได้มีส่วนร่วมและ ได้แสดงบทบาทของตนเองในการสร้างความปลอดภัยให้กับตัวเองโดยไม่ใช้อาวุธ

คณะวิจัย
กันยายน 2567

สารบัญ

1. บทนำ

8

2. สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้

10

- 2.1 ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้จากสถานการณ์ความไม่สงบ 11
- 2.2 รูปแบบความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ 13

3. ความริเริ่มในการปกป้องพลเรือนให้ปลอดภัย

19

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ

23

- 4.1 แนวคิด 23
- 4.2 เป้าหมายของ UCP 26
- 4.3 หลักการของ UCP 27
- 4.4 กลไกของ UCP 29

5. แนวทางการปรับใช้ UCP ในชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาพื้นที่ 3 ชุมชนในจังหวัดชายแดนใต้

32

- 5.1 ทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ 36
- 5.2 ข้อมูลจากการศึกษา 41
 - 5.2.1 ชุมชนกับความตระหนักรู้ความรุนแรง 41
 - 5.2.2 ชุมชนกับกลไกในการปกป้องตนเองจากความรุนแรง 44
 - 5.2.3 UCP กับความตระหนักในกิจกรรมการปกป้องชุมชนจากความรุนแรง 47
 - 5.2.4 การสร้างทางเลือกต่างๆ ในการป้องกันชุมชนจากความขัดแย้งรุนแรง 50

6. ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบและสรุป

51

เอกสารอ้างอิง

53

1. บทนำ

โครงการวิจัยการปกป้องพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรงภายใต้การสนับสนุนของ Creating Safer Space แห่งมหาวิทยาลัย Aberystwyth University สหราชอาณาจักร มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประชาชนท้องถิ่นมีความริเริ่มในการปรับปรุงวิธีการต่างๆ ในการปกป้องตัวเองจากความรุนแรงที่ไม่ใช่เพียงแต่สถานการณ์ความรุนแรงในเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังสามารถปกป้องชุมชนที่มีความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ซ่อนอยู่ท่ามกลางบริบทของพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อนำไปสู่การสร้างศักยภาพของชุมชนที่มีความเข้มแข็งผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการสร้างมุมมองและกลไกใหม่ๆ ที่ชุมชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมผ่านการทำความเข้าใจแนวคิดและกลไก Unarmed Civilian Protection (UCP) หรือการปกป้องพลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้งมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหลายประเทศที่มีพื้นที่ความขัดแย้งได้นำแนวทางดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง โดยหัวใจสำคัญของ UCP คือ การมียุทธศาสตร์ที่ดีในการปกป้องประชาชนโดยไม่ใช้ความรุนแรงที่ครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ ได้แก่ การลดความรุนแรง การสร้างความปลอดภัย และการยุติความรุนแรง นอกจากนี้ UCP ยังมีเครื่องมือในการทำงานที่ชุมชนสามารถเลือกนำไปปรับใช้ ได้แก่ 1) การทำงานเชิงรุก 2) การติดตามตรวจสอบ 3) การพัฒนาศักยภาพ 4) การสร้างความสัมพันธ์ซึ่งแนวทางดังกล่าวไม่เป็นที่รู้จักมากนัก และเป็นท้าทายในการสร้างบทสนทนากับชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้ง

ดังนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และทราบความต้องการเกี่ยวกับการปกป้องพลเรือน/ชุมชนจากความขัดแย้งรุนแรง และจัดทำแนวทางในการปกป้องคุ้มครองชุมชนจากความรุนแรงจึงเป็นสองเป้าหมายหลักของงานชิ้นนี้ผ่านคำถามสำคัญสองคำถาม คือ 1) ชุมชนควรจะมีส่วนร่วมอย่างไรในการปกป้องคุ้มครองตนเองจากความขัดแย้งรุนแรง 2) ชุมชนจะมีแนวทางอย่างไรในการปกป้องคุ้มครองชุมชนจากความรุนแรง โดยมีตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายจำนวน 69 คนจาก 3 ชุมชนตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส อาทิ ผู้ที่ทำงานด้านการคุ้มครองชุมชน เช่น ชรบ.¹ อส.² กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลา 9 เดือน ระหว่างเดือนธันวาคม 2565 - สิงหาคม 2566 ได้แก่ 1) การรวบรวมข้อมูล ประสบการณ์การปกป้องคุ้มครองพลเรือน/ชุมชนจากที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น) 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก 4) การสนทนากลุ่ม

¹ชรบ. ย่อมาจาก “ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน” คือ ราษฎรอาสาสมัครที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน กรมการปกครองกำหนดให้ ชรบ. มีหน้าที่ “ป้องกัน” และ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดเหตุร้ายรายวันในพื้นที่ชายแดนใต้ อาทิ อยู่เวรยาม, ตรวจตระเวนรักษาความสงบ, หาข่าว, ฝ้าระวังรักษาสถานที่สำคัญ, ตั้งจุดตรวจหรือจุดสกัด เพื่อตรวจสอบบุคคลและยานพาหนะที่ต้องสงสัย, จับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า ฯลฯ ภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย กรมการปกครองจัดให้ ชรบ. มี 3 อย่างคือ 1) มีงบประมาณหมู่บ้านละ 20,000 บาท/เดือน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดซื้ออุปกรณ์การอยู่เวรยาม 2) เครื่องแบบ ชรบ. เป็นเสื้อกั๊ก รองเท้าผ้าใบ และรองเท้าจิ้งเกิ้ลบูท 3) อาวุธปืนลูกซอง ซึ่งปกติจะจัดให้หมู่บ้านละ 15 กระบอก กระสุนปืนกระบอกละ 15 นัด แต่อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ ดู BBC News ไทย. (2019). ไฟใต้ : เสียสละก่อนจาก ชรบ. หลังเหตุสังหารหมู่ 15 ศพที่ยะลา. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-50329917>

²อส.เป็นองค์การของรัฐสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะพิเศษ เป็นองค์การกึ่งราชการ มีฐานะเทียบเท่ากองทัพบกต่าง ๆ ของกระทรวงกลาโหม ดู สำนักอำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน กรมการปกครอง. ประวัติสำนักอำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน. สืบค้นจาก https://multi.dopa.go.th/asa/info_organa/about1

2. สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้

เมื่อกล่าวถึงความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ พบว่ามีทั้งความรุนแรงทางกายภาพ เช่น การยิง การวางระเบิด การปะทะ และความรุนแรงจากการบังคับใช้กฎหมายพิเศษซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตและความรู้สึกของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งยังเป็นการทำลายบรรยากาศของกระบวนการสันติภาพที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน แม้กระบวนการสันติภาพที่เริ่มต้นขึ้นในปี 2556 จะส่งผลให้สถานการณ์มีแนวโน้มที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจพลวัตของสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ เพื่อที่จะนำไปสู่การค้นหาแนวทางใหม่ๆ ในการทำให้ประชาชนตื่นตัวในการปกป้องตนเองและชุมชนจากความรุนแรง

2.1 ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้จากสถานการณ์ความไม่สงบ

สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี หรือ BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) และรัฐไทย ทำให้เกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 จังหวัดและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี 2547 และยังคงต่อเนื่องมาจนถึงเดือนมีนาคม 2567 โดยส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 7,520 ราย และบาดเจ็บ 13,968 ราย (ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2567) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวโน้มสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้พบว่าลดลงอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปี 2556 หลังจากการพูดคุยสันติภาพในครั้งแรก สิ่งที่น่าสังเกตคือ แม้จะมีการลดลงของเหตุการณ์ที่มุ่งเป้าไปที่พลเรือน แต่เป้าหมายการโจมตีต่อเจ้าหน้าที่ถืออาวุธกลับสูงมากขึ้น ตามมาด้วยปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ในการปิดล้อมตรวจค้น รวมทั้งการสังหารผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบ โดยปี 2565 มีการโจมตีเชิงสัญลักษณ์ที่เด่นชัดหลายครั้ง ตัวอย่างเช่น ในเดือนพฤศจิกายน 2565 มีเหตุการณ์ลอบวางระเบิดบริเวณแพลตฟอร์ม สก.เมืองจังหวัดนราธิวาส ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นตำรวจ 1 นายและบาดเจ็บ 36 คน (ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2565) ส่วนในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งการลอบวางระเบิดและวางเพลิงร้านสะดวกซื้อภายในปั้มน้ำมันหลายจุดในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

นอกจากนี้ในช่วงต้นปี 2566 ระดับเหตุการณ์มีความเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นจากเดือนก่อนหน้าถึงร้อยละ 80 ในเดือนมิถุนายน ปี 2565 และบางเดือน เช่น ในเดือนพฤษภาคม 2566 สูงถึงร้อยละ 118 (ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2565-2566) เช่น การวางเพลิงเสาไฟฟ้า การวางเพลิงเสาสัญญาณ และการแสดงออกทางสัญลักษณ์ต่างๆกล่าวโดยทั่วไปความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการพูดคุยสันติภาพตั้งแต่ปี 2556 แม้จะประสบความสำเร็จในการลดระดับความรุนแรง แต่ปัจจัยแห่งความไม่แน่นอนและความไม่ลงตัวที่เกิดขึ้นบางครั้งในระหว่างกระบวนการพูดคุย การที่ยังคงมีการปฏิบัติการทางทหารของเจ้าหน้าที่ และการปฏิบัติการของฝ่ายขบวนการก็อาจส่งผลให้เกิดความแปรปรวนของเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ในบางครั้งด้วย

เมื่อพิจารณาในมุมมองของประชาชน จากข้อมูลผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้ หรือ Peace Survey ครั้งที่ 7 ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย 1,312 ตัวอย่าง ประชาชนกว่าร้อยละ 47 มองว่าสถานการณ์ชายแดนใต้ยังคงเหมือนเดิม มีเพียงร้อยละ 33 ที่มองว่าสถานการณ์ดีขึ้น และในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วประเทศในปี 2566 ประชาชนให้คะแนนรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ 4.2 คะแนนเท่านั้น จาก 10 คะแนน ในขณะที่เดียวกันประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 ยังคงให้การสนับสนุนกระบวนการพูดคุยสันติภาพ ประชาชนร้อยละ 55 ยังมีความหวังต่อกระบวนการสันติภาพ และมีประชาชนเพียงร้อยละ 31 เท่านั้นที่มองว่ากระบวนการสันติภาพมีความก้าวหน้า (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

ดังนั้นแม้โดยภาพรวมสถานการณ์ความไม่สงบจะลดลง แต่สถานการณ์ภาพใหญ่ยังคงติดลบ เนื่องจากการใช้อำนาจในการวิสามัญของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง โดยเฉพาะในปี 2564-2565 ที่การปิดล้อมตรวจค้นพุ่งสูง อาจกล่าวได้ว่าสภาพการณ์ดังกล่าวมีผลสืบเนื่องมาตั้งแต่ ปี 2563 ที่มีเหตุการณ์ลือกาดาวนในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งแม้ฝ่าย BRN ได้มีการประกาศหยุดยิงแต่ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐไทยยังคงปฏิบัติการปิดล้อมตรวจค้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในปี 2564-2566 ตัวเลขของเหตุการณ์ความรุนแรงจึงยังมีพลวัตสูง ขณะเดียวกันก็ยังไม่มีความคืบหน้าในเรื่องการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นรูปธรรม จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการยุติความรุนแรงทั้งจากความรุนแรงของสถานการณ์และการสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชนในทุกมิติจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่หนุนเสริมกัน

2.2 รูปแบบความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ

2.2.1 การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม การจับกุมโดยพลการ และการซ้อมทรมาน

สถานการณ์ความรุนแรงที่นำไปสู่การบังคับใช้กฎหมายพิเศษ³ การปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคงและกองกำลังติดอาวุธนอกภาครัฐดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2547 ตลอดห้วงเวลา 20 ปี มีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2557 หลังจากที่เกิดกระบวนการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยและขบวนการ BRN แต่ความสูญเสียก็กลับมาเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในปี 2562 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยในระหว่างปี 2562-2563 มีผู้เสียชีวิตระหว่างการปิดล้อมและปะทะถึง 91 คน โดยในจำนวนนี้มีประชาชนถูกสังหารจากการวิสามัญฆาตกรรมอยู่ด้วย (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และอัญชนา หีมมิหน๊ะ, 2566) เช่น กรณีเหตุการณ์ความรุนแรงที่เขาคะเว จังหวัดนราธิวาสในเดือนกุมภาพันธ์ 2563 เมื่อเจ้าหน้าที่ทหารออกลาดตระเวนในพื้นที่ที่เกิดจากความเข้าใจผิดและมีแผนปฏิบัติการที่ไม่สอดคล้องกับกฎการปะทะ ส่งผลให้มีพลเรือนซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเสียชีวิต 2 รายจากการทำหน้าที่เจรจาโดยไม่มีอุปกรณ์ป้องกันใดๆ ในการเกลี้ยกล่อมให้ผู้ต้องสงสัยที่หลบซ่อนยอมมอบตัว (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และอัญชนา หีมมิหน๊ะ, 2566)

2.2.2 การเสียชีวิตระหว่างการควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐและการจับกุมโดยพลการ

ตลอดระยะเวลา 20 ปี มีจำนวนผู้เสียชีวิตระหว่างการควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐจำนวน 84 คน โดย 78 คน เสียชีวิตระหว่างการเคลื่อนย้ายซึ่งเป็นผู้ที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ทหารในเหตุการณ์ตากใบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547

³ ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีการใช้กฎหมายความมั่นคง 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457; พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551

ขาดแคลนจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ในเหตุการณ์ดังกล่าวไม่สามารถสร้างความกระจ่างให้กับสังคมถึงการเข้าถึงความยุติธรรมได้ นอกจากนี้การจับกุมโดยพลการของเจ้าหน้าที่ต่อบุคคลในกรณีที่ไม่มีหลักฐานว่าพวกเขากระทำความผิดตามกฎหมายทำให้ประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องสงสัยต้องถูกควบคุมตัวภายใต้กฎหมายการศึกษาเป็นเวลา 7 วัน และภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นเวลา 30 วัน ทำให้ประชาชนถูกควบคุมตัวโดยปราศจากหมายจับเป็นเวลา 37 วัน จากข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม 2562 จนถึงเดือนธันวาคม 2566 พบว่ามีผู้ถูกจับกุมและควบคุมตัวโดยการบังคับใช้กฎหมายพิเศษจำนวน 735 คน ผู้ที่ถูกควบคุมตัวมีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และอัญชนา หีมมิหน๊ะ, 2566)

การกระทำทารุณ

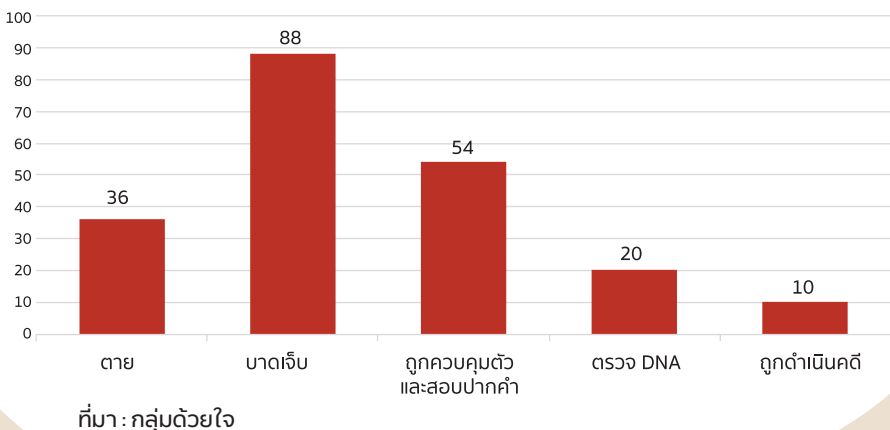
เมื่อกล่าวถึงการกระทำทารุณหลังจากปี 2547 มีการนำคนมาลงโทษด้วยการจับกุมชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่จำนวนมาก ดังเช่นกรณีนายอัสฮารี สะมาแอ ในปี 2550 และอิหม่ามยะฟา กาเซิง ในปี 2551 ที่ถูกทรมานระหว่างการสอบสวนเพื่อให้รับสารภาพ และภายหลังพวกเขาถูกนำส่งโรงพยาบาลในสภาพที่มีอาการสาหัสจากการถูกทำร้ายร่างกายและเสียชีวิตในที่สุด การกระทำทารุณในระหว่างปี 2551-2561 ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีผู้ร้องเรียนจำนวนมาก ในปี 2559 มีผู้ร้องเรียนจากการกระทำทารุณ จำนวน 54 คน หลังจากนั้นการกระทำทารุณก็มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ หลังการเสียชีวิตของนายอับดุลเลาะ อีซอมูสอที่ถูกพบว่าหมดสติในห้องพักหลังถูกควบคุมตัวเพียงไม่กี่ชั่วโมงเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562 แต่ก็ยังคงมีการร้องเรียนอยู่เรื่อยๆ โดยรูปแบบการทรมานเปลี่ยนจากการทำร้ายร่างกายไปสู่การทรมานทางด้านจิตใจ เช่น การขังเดี่ยว การบังคับให้อยู่ในอุณหภูมิสุดขั้ว การข่มขู่ ทำให้ยากต่อการได้มาซึ่งพยานหลักฐานของการกระทำทารุณ อย่างไรก็ตามการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ทำให้เกิดการติดตามกระบวนการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจับกุมและควบคุมตัวมากขึ้น ส่งผลให้การร้องเรียนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และอัญชนา หีมมิหน๊ะ, 2566)

ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

ความขัดแย้งส่งผลให้ผู้หญิงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงตลอดระยะเวลา 20 ปี ซึ่งส่งผลให้มีผู้หญิงเสียชีวิตจำนวน 677 คน ได้รับบาดเจ็บจำนวน 2,519 คน ไม่เพียงเท่านั้น ผลกระทบที่ผู้หญิงได้รับเริ่มขยายขอบเขตมากขึ้น นอกเหนือจากการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง พบว่าในช่วงปี 2562 เป็นต้นมา ผู้หญิงกลายเป็นเหยื่อของการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ ทั้งการตกเป็นผู้ถูกล่าว้าง การถูกสอบสวนและการถูกบังคับเก็บ DNA โดย 5 ปีที่ผ่านมา มีผู้หญิงถูกสอบสวนไปจำนวน 54 คน ถูกเก็บ DNA 20 คน และเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำนวน 10 คน ทั้งในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และศาล โดยทั้งหมดนี้เป็นชาวมลายูมุสลิม แต่ในอีกด้านหนึ่งผู้หญิงก็มักจะถูกขอให้เป็นผู้รำนำนามาซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากสถานะของเหยื่อแห่งสงครามไปสู่ผู้สร้างสันติภาพในพื้นที่ (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และอัญชนา หิम्मัทนี, 2566)

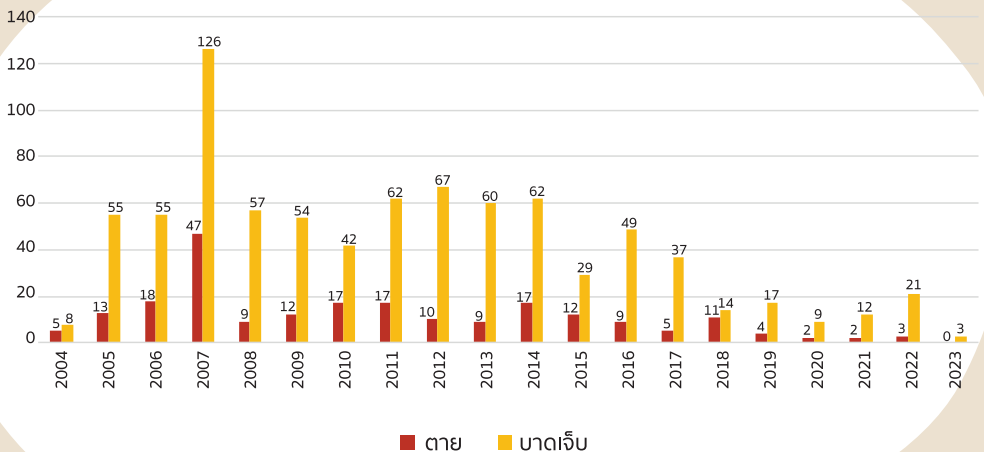

ภาพที่ 1 จำนวนของผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งระหว่างปี 2562-2566

สำหรับสถานการณ์ของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง จากรายงานของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ตั้งแต่ มกราคม 2547 - ธันวาคม 2566 มีเด็กที่เสียชีวิตจากความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้จำนวน 222 คน และได้รับบาดเจ็บจำนวน 839 คน (ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2566) เด็กเหล่านั้นเสียชีวิตจากเหตุการณ์ถูกยิงด้วยอาวุธปืน รองลงมาคือเหตุการณ์ระเบิด การเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บของเด็กเกิดจากการกระทำทั้งจากกองกำลังติดอาวุธของภาครัฐและนอกภาครัฐ การเสียชีวิตของเด็กส่วนใหญ่เกิดจากการถูกยิงและการสังหารจากความเข้าใจผิดของทหารระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ จากกราฟในภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่าจำนวนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2019 จนถึงปี 2023 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการลงนามของBRNฝ่ายเดียวที่จะยุติความรุนแรงต่อเด็ก (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และอัญชนา หีมมีหนิะ, 2566)

ภาพที่ 2 จำนวนของเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้

ที่มา : ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้และกลุ่มด้วยใจ

ผลกระทบต่อโรงเรียนและครู

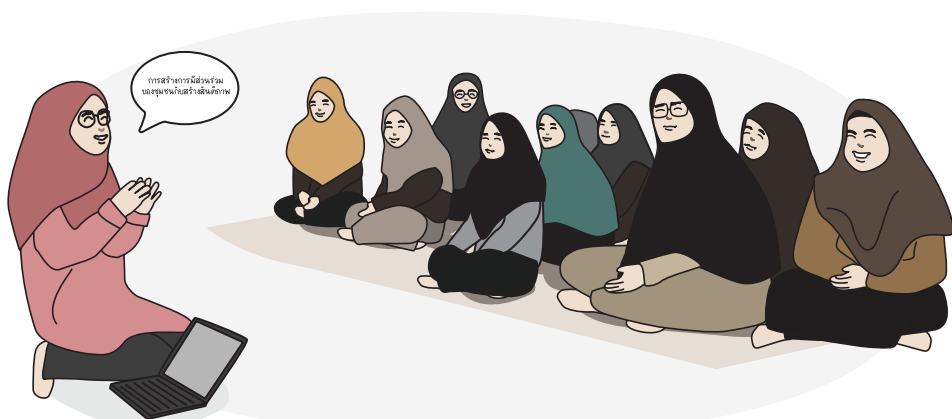
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ชื่อเรียกครูสอนศาสนาประจำโรงเรียน) หรือเจ๊ะยู (ชื่อเรียกครูสอนศาสนาประจำโรงเรียนตาดีกา) มักตกเป็นเป้าหมายทั้งการถูกโจมตีและการถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายพิเศษเพราะถูกกล่าวหาแบบเหมารวมจากหน่วยงานความมั่นคงว่าโรงเรียนตาดีกา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาเป็นผู้ชักจูงเด็กและนักเรียนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองกำลังติดอาวุธในจังหวัดชายแดนใต้ (Crisis Group, 2009) ส่งผลให้ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและครูตาดีกาถูกควบคุมตัวและสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง และบางกรณีก็ถูกดำเนินคดี ดังกรณีที่เกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานีเมื่อปี 2565 มีเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวครูโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งตามหมายจับ โดยเขาถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พ่นสีและแขวนป้ายผ้าที่มีข้อความว่า Free Patani, Patani is Not Siam ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จำนวน 35 จุด (สำนักข่าวอิศรา, 2565)

นอกจากนี้ในปี 2560 เป็นปีแรกที่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงเข้าไปขอจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองและหน้าที่พลเรือนให้กับเด็ก ซึ่งการเรียนการสอนที่เจ้าหน้าที่จัดให้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศาสนาแต่อย่างใด และเริ่มมีภาพเจ้าหน้าที่ทหารแต่งกายด้วยชุดเครื่องแบบและพกพาอาวุธปืนเข้าไปในโรงเรียนตาดีกาประมาณ 6-7 คนเพื่อไปทำกิจกรรมกับเด็กที่โรงเรียนตาดีกาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่กล่าวหาว่าโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามมักมีความสัมพันธ์กับกองกำลังติดอาวุธในพื้นที่จากการศึกษาของกลุ่มด้วยใจเรื่องการเลือกปฏิบัติต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเมื่อปี 2564 พบกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารดำเนินการโดยใช้โดรนบินเข้าไปตรวจสอบการเคลื่อนไหวภายในบริเวณโรงเรียนทั้งเวลากลางวันและกลางคืน (กลุ่มด้วยใจ, 2564)

การแสดงความคิดเห็นของประชาชนยังถูกสกัดกั้น

ในจังหวัดชายแดนใต้ นักปกป้องสิทธิมนุษยชนและนักกิจกรรมทางการเมือง มีความยากลำบากในการทำงานมากกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงมีหลายเหตุผลในการคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และนักกิจกรรมทางการเมือง เช่น การไปเยี่ยมที่บ้านที่ทำงาน การโจมตีทางออนไลน์ และการใช้กฎหมายปิดปาก ซึ่งการใช้วิธีการเหล่านี้ในการคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนเพิ่มมากขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา หรือที่เราเรียกสั้นๆ ว่า SLAPPs (Strategic Lawsuits Against Public Participation) เป็นการฟ้องร้องโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระงับหรือขัดขวางการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นสาธารณะหรือเพื่อขัดขวางกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์สำหรับผู้ฟ้องร้องคดี ผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงมักเป็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและนักกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะชะงักงัน (Chilling Effect) กล่าวคือ ผู้ถูกฟ้องเกิดความกดดันและความกลัว เพราะถูกฟ้องด้วยการเรียกค่าเสียหายมูลค่าสูง นำไปสู่การดำเนินคดีในชั้นศาลและเกิดความอ่อนล้าจากการในการดำเนินคดีจากการใช้กฎหมายปิดปาก

3. ความริเริ่มในการปกป้อง พลเรือนให้ปลอดภัย

ในจังหวัดชายแดนใต้องค์กรวิชาการและเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีบทบาทสำคัญในการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง โดยโครงการ Peace Survey⁴ ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2559 โดยข้อมูลของ Peace Survey ครั้งที่ 7 แสดงให้เห็นว่าประชาชนกว่าครึ่ง หรือร้อยละ 49 มองว่าทิศทางของสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ยังคงเหมือนเดิม ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า สถานการณ์ดีขึ้น-ดีขึ้นมาก ร้อยละ 33.5 และสถานการณ์ในพื้นที่แย่ลง-แย่ลงมาก ร้อยละ 13.7 ส่วนผู้ที่ตอบว่า ไม่รู้ขอไม่ตอบ และไม่ระบุคำตอบ มีจำนวน 350 คน สำหรับความรู้สึกปลอดภัยมีผู้ตอบมากกว่าร้อยละ 60 ระบุว่ารู้สึกไม่ปลอดภัย คือ

- 1) การสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชปาตานี (ร้อยละ 71.5)
- 2) การวิจารณ์ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชปาตานี (ร้อยละ 69)
- 3) การวิจารณ์ภาครัฐ (ร้อยละ 62.1) ตามลำดับ (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

⁴ โครงการการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วยเครือข่ายวิชาการและองค์กรภาคประชาสังคม จำนวน 23 องค์กร มีวัตถุประสงค์ ได้แก่

- 1) เพื่อรับทราบข้อคิดเห็นและพัฒนาการทางความคิดของกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา ในอำเภอจะนะ เทพา นาทวี และบ้าย้อย ที่มีต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้/ปาตานี
- 2) เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพได้มีข้อมูลทางวิชาการที่สะท้อนเสียงความต้องการของประชาชนในการประกอบการตัดสินใจ
- 3) เป็นส่วนหนึ่งในการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้สะท้อนมุมมองและความต้องการต่อผู้เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพ

สำหรับมาตรการเร่งด่วนที่ประชาชนเลือกเพื่อให้เกิดความปลอดภัย 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) หลีกเลี่ยงการก่อเหตุความรุนแรงกับเป้าหมายอ่อน (ประชาชน) (ร้อยละ 80.4) 2) เสริมศักยภาพของชุมชนในการปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยของตนเองโดยปราศจากอาวุธ (ร้อยละ 71.5) 3) เจ้าหน้าที่พยายามหลีกเลี่ยงการวิสามัญฆาตกรรมผู้มีความเห็นต่างจากรัฐที่ต่อสู้ในระหว่างการปิดล้อมตรวจค้น (ร้อยละ 68.8) 4) พุดคุยถึงรูปแบบการเมืองการปกครองที่เหมาะสมในการจัดการท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ร้อยละ 67.1) 5) ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างฝ่ายรัฐบาล BRN และภาคประชาสังคมเพื่อจัดให้มีการปรึกษาหารือสาธารณะในรูปแบบต่างๆ (ร้อยละ 66.8) (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

นอกจากนี้ การสร้างความปลอดภัย เป็นเรื่องที่ถูกให้ความสำคัญมากขึ้น ในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ที่มีประเด็นสารัตถะ 3 หัวข้อ ได้แก่ **1) การลดความรุนแรง 2) การปรึกษาหารือสาธารณะ และ 3) การแสวงหาทางออกทางการเมือง**⁵ สำหรับความคิดเห็นของประชาชนจากผลสำรวจของ Peace Survey ต่อประเด็นทั้งสาม ในประเด็นการลดความรุนแรง ประชาชนแสดงให้เห็นถึงความต้องการในการมีพื้นที่ปลอดภัยทั้งในเชิงกายภาพและความรุนแรงในเชิงโครงสร้างต่างๆ ที่ปรากฏผ่านรูปลักษณะของการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ รวมถึงระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ที่ถูกทำลายจากสถานการณ์ความรุนแรงมาอย่างยาวนานเกือบสองทศวรรษ ดังนั้นความต้องการของประชาชนในพื้นที่ไม่ได้ต้องการเพียงแค่การลดความรุนแรงเท่านั้น แต่เสนอว่าจำเป็นต้องหยุดความรุนแรงทุกรูปแบบ และต้องไม่มีความรุนแรงเลย (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

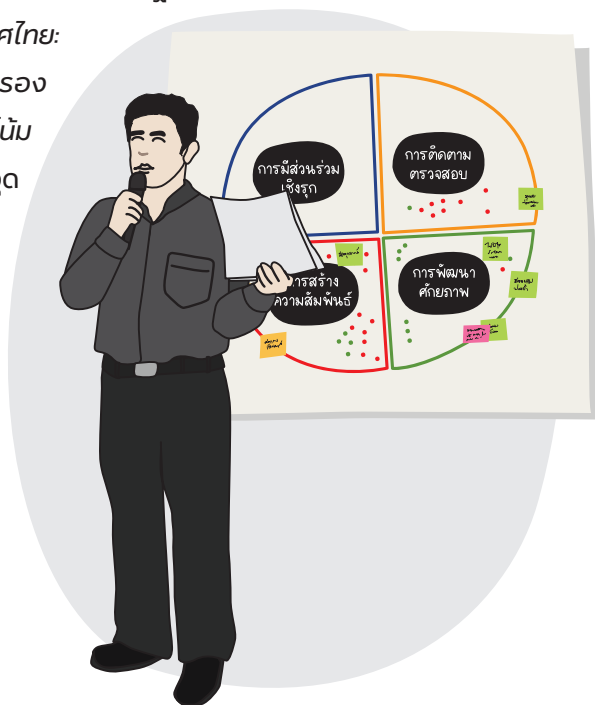
⁵ การลดความรุนแรง การปรึกษาหารือกับประชาชน และการแสวงหาทางออกทางการเมือง คือ 3 หลักการสำคัญในแผนปฏิบัติการร่วมเพื่อสร้างสันติสุขแบบองค์รวม หรือ JCPP (Joint Comprehensive Plan towards Peace) ระหว่างคณะพูดคุยสันติสุขฝ่ายไทยและ BRN ได้เห็นชอบร่วมกันในการพูดคุยสันติสุขอย่างเป็นทางการ ครั้งที่ 6 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 21-22 กุมภาพันธ์ 2566 ดู ห้องสมุดรัฐสภา. (2566). *แผนปฏิบัติการร่วมเพื่อสร้างสันติสุขแบบองค์รวม (JCPP)*. สืบค้นจาก <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2567-may3>

สอดคล้องกันกับประเด็นของการแสวงหาทางออกทางการเมืองที่จำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนอย่างกว้างขวางและมีความปลอดภัยเพื่อให้การใช้แนวทางทางการเมืองเป็นช่องทางเพื่อคลี่คลายปัญหาสถานการณ์ชายแดนใต้โดยเฉพาะพื้นที่ทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ขณะที่ประเด็นในการรักษาหรือสาธารณสุขพบว่ามีความตื่นตัวของประชาชนทุกกลุ่มทั้งการนำเสนอรูปแบบและวิธีการที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในการรักษาหรือสาธารณสุข โดยมีเจตนาให้ประชาชนทุกกลุ่มรวมถึงกลุ่มเปราะบางที่เป็นชายขอบของสังคมต้องถูกนับรวมเข้ามาในกระบวนการรักษาหรือสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกับกลุ่มอื่นๆ และที่สำคัญต้องเป็นการกระทำบนพื้นฐานของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่อิสระและปลอดภัย (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

ดังนั้น ข้อเสนอที่ขมวดรวมจาก Peace Survey จึงเป็นข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยในทุกมิติสำหรับประชาชนโดยครอบคลุมทั้งทางกายภาพและการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การลดความรุนแรง 2) แก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน 3) เสนอให้มีกลไกการพูดคุยในรัฐสภาโดยมีกรรมวิธีการวิสามัญเพื่อศึกษากระบวนการสันติภาพ 4) พัฒนากลไกการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารด้านกระบวนการสันติภาพ 5) เพิ่มบทบาทของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ 6) กระจายอำนาจให้มากขึ้นเพื่อสอดคล้องกับพื้นที่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย 7) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ให้สอดคล้องและทันสมัย (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2566)

ดังนั้น เพื่อให้ทำให้ประชาชนท้องถิ่นริเริ่มและปรับปรุงวิธีการต่างๆ ในการปกป้องตัวเองจากความรุนแรงในมิติต่างๆ การทำความเข้าใจและการปรับประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและเครื่องมือของการปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือ **Unarmed Civilian Protection (UCP)** โดย UCP มีนิยามที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ การลดความรุนแรง การสร้างความปลอดภัย และการยุติความรุนแรง นอกจากนี้ UCP ยังมีเครื่องมือในการทำงานที่ชุมชนสามารถเลือกนำไปปรับใช้ ได้แก่ 1) การทำงานเชิงรุก 2) การติดตามตรวจสอบ 3) การพัฒนาศักยภาพ 4) การสร้างความสัมพันธ์ แม้ UCP จะเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนอื่น แต่สำหรับพื้นที่ในจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย ผู้คนในท้องถิ่นต่างพัฒนาและประยุกต์ใช้แนวทางปฏิบัติที่ไม่เป็นทางการของตนเองและชุมชน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับองค์ประกอบของการปกป้องพลเรือนโดยปราศจากอาวุธ ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง UCP ในภาคใต้ของประเทศไทย:

การพัฒนาแนวทางการคุ้มครองพลเรือนสำหรับชุมชนที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรง จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการนำแนวทางของ UCP มาศึกษา สะท้อนคิด และปรับใช้ในชุมชนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ

4.1 แนวคิด

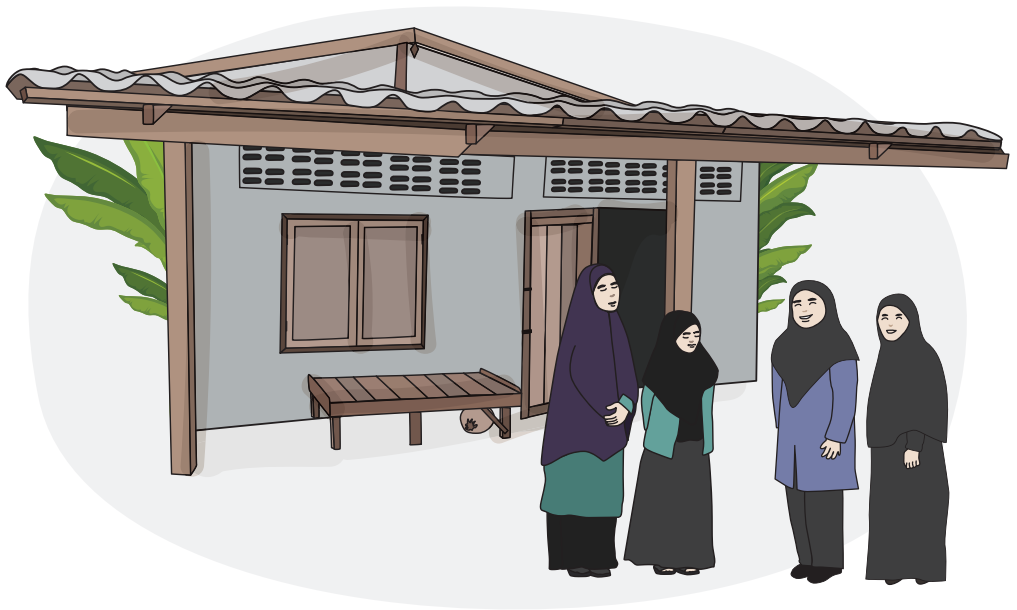
การปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ เดิมมีแนวคิดมาจากแนวทางการทำงานของสหประชาชาติในการให้ความคุ้มครองพลเรือน (Protection of Civilian หรือ POC) ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของทุกส่วนภายใต้ภารกิจรักษาสันติภาพทั้งพลเรือน ทหาร และตำรวจ ที่มีเป้าประสงค์เพื่อป้องกันหรือ ตอบสนองต่อการคุกคามของความรุนแรงทางกายภาพต่อพลเรือน โดยหมายรวมถึงการใช้แนวทางสันติวิธีและการใช้อาวุธที่ขึ้นอยู่กับลักษณะของภัยคุกคาม ภารกิจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมกับฝ่ายต่างๆ ของความขัดแย้งและชุมชนที่ได้รับผลกระทบ การให้ความคุ้มครองทางกายภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาและการสนับสนุนทางการเมือง เช่น การสนับสนุนการปรองดอง ข้อตกลงสันติภาพหรือการไกล่เกลี่ย การประสานงานกับรัฐบาล หรือการแก้ปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่น กิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยการเสริมสร้างศักยภาพของรัฐบาลเจ้าบ้านในการปกป้อง รวมถึงการใช้หลักนิติธรรมและการปฏิรูปภาคส่วนความมั่นคง บุคลากรในภารกิจยังมีส่วนร่วมในการสร้างขีดความสามารถของหน่วยงานระดับชาติในการส่งเสริมและเคารพสิทธิมนุษยชน ป้องกันและตอบสนองต่อความรุนแรงต่อเด็กและความรุนแรงทางเพศและเพศสภาพ⁶

⁶ ความหมายของพลเรือนภายใต้อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 3 ปี 1949 ระบุว่า “บุคคลพลเรือน” คือบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองกำลังติดอาวุธในความขัดแย้งทางอาวุธระหว่างประเทศและได้ขยายออกไปในปี 1977 โดยพิธีสารเพิ่มเติม I เพื่อให้ความคุ้มครองที่เท่าเทียมกันแก่ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการสู้รบ ดังนั้น พลเรือนคือบุคคลใดก็ตามที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองกำลังหรืออาสาสมัครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ส่วนคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (The International Committee of the Red Cross หรือ ICRC) ได้ให้ความหมายของการคุ้มครองในความหมายกว้างที่สุด เพื่อให้แน่ใจว่าผู้มีอำนาจและผู้มีบทบาทอื่นๆ เคารพภาระหน้าที่และสิทธิของบุคคล เพื่อรักษาชีวิต ความปลอดภัย ความสมบูรณ์ทางร่างกาย ศีลธรรม และศักดิ์ศรีของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ และ/หรือสถานการณ์ความรุนแรงอื่นๆ การคุ้มครองรวมถึงความพยายามในการป้องกันหรือหยุดยั้งการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law หรือ IHL) ที่เกิดขึ้นจริงหรือที่อาจเกิดขึ้น และกฎหมายหรือบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่คุ้มครองมนุษย์ เหนือสิ่งอื่นใด การคุ้มครองมีเป้าหมายเพื่อขจัดสาเหตุของการละเมิดหรือสถานการณ์ที่นำไปสู่การละเมิด โดยเน้นไปที่ผู้ที่รับผิดชอบต่อการละเมิดและผู้ที่อาจมีอิทธิพลเหนือบุคคลเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยคุกคามที่เกิดจากความขัดแย้งทางอาวุธและสถานการณ์ความรุนแรงอื่น ๆ

ขณะเดียวกัน Nonviolent Peaceforce หรือ NP ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่ทำงานภายใต้แนวคิดในการคุ้มครองพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ โดยพลเรือนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังความขัดแย้งที่รุนแรง ได้มองเป้าหมายของการดำเนินการตามแนวทางนี้ว่าเป็นการป้องกันหรือลดความรุนแรง ให้ความคุ้มครองทางกายภาพโดยตรงแก่พลเรือนคนอื่นๆ และเสริมสร้างหรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสันติภาพในท้องถิ่น และมีจุดประสงค์เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น หรือสร้าง ‘พื้นที่ปลอดภัย’ สำหรับพลเรือนในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและปกป้องบุคคลและประชากรที่เปราะบางที่อยู่ท่ามกลางพวกเขา ‘พื้นที่ปลอดภัย’ นี้ถูกสร้างขึ้นผ่านการผสมผสานเชิงกลยุทธ์ของวิธีการหลักปฏิบัติ ค่านิยม และทักษะการสู้รบแบบไม่ใช้ความรุนแรงหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **“การรักษาสันติภาพของพลเรือน”** หรือ **“การป้องกันร่วมกัน”** โดยแนวปฏิบัตินี้มีพื้นฐานมาจากกฎหมายระหว่างประเทศ ภายใต้หลักการของการคุ้มครองพลเรือนในสงคราม และในการคุ้มครองที่ได้รับจากอนุสัญญาระหว่างประเทศ (Oldenhuis et al, 2022) ดังนั้น การคุ้มครองพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธจึงเป็นเครื่องมือใหม่ที่มีขึ้นเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ

แม้ผู้คนเชื่อว่าการปกป้องพลเรือนเป็นบทบาทของตำรวจหรือทหาร และจำเป็นต้องใช้อาวุธในการให้การคุ้มครองพลเรือน และองค์กรด้านมนุษยธรรมอาจดำเนินงานเพื่อจัดหาสิ่งของและบริการต่างๆ แต่องค์กรเหล่านี้แทบไม่ได้ให้ความคุ้มครองทางกายภาพโดยตรงแก่พลเรือนที่ถูกคุกคาม แต่ต่อมาภายหลังก็ปรากฏให้เห็นว่าการดำเนินการคุ้มครองพลเรือนด้วยการใช้อาวุธไม่สามารถสร้างสันติภาพได้เสมอไป ดังนั้นจากที่ระบุมาข้างต้น จึงมีข้อเสนอและแนวคิดที่ตรงกันว่ามียุทธวิธีที่ไม่รุนแรงในการปกป้องผู้คนท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงได้หนึ่งในนั้นคือแนวคิด “Unarmed Civilian Protection” (UCP) ซึ่งช่วยเอื้อให้เกิดการเปิดพื้นที่สำหรับการเจรจา การค้นหาวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสร้างพื้นที่สำหรับการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม สันติภาพ สิทธิมนุษยชน หรือการปกป้องสิ่งแวดล้อม (Furnari et al, 2016)

4.2 เป้าหมายของ UCP

UCP มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ 3 ประการ คือ

1. การป้องกันหรือลดความรุนแรงโดยตรงและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

UCP มุ่งเน้นไปที่การป้องกันความรุนแรงโดยตรงเพราะความรุนแรงต่อพลเรือนมักนำไปสู่ผลกระทบทางตรงและทางอ้อม เมื่อความตึงเครียดทวีความรุนแรงขึ้น การให้ความช่วยเหลือก็ยากขึ้น ดังนั้นจึงต้องใช้พื้นที่ในการเจรจา สนทนา และรับฟัง UCP จึงมุ่งเน้นที่การป้องกัน เช่น การเจรจาหลายช่องทาง การควบคุมข่าวลือ การตรวจสอบการหยุดยิง ทั้งหมดนี้ ส่วนใหญ่ใช้เพื่อลดความตึงเครียดและป้องกันความรุนแรง

2. เพิ่มความปลอดภัยและความมั่นคงของพลเรือนที่ถูกคุกคามจากความรุนแรง

การเพิ่มความปลอดภัยและความมั่นคงของพลเรือนอาจมีความคล้ายคลึงกับการลดผลกระทบของความรุนแรง ในบริบทของ UCP หมายถึงการพยายามมีส่วนร่วมเชิงบวกกับผู้ที่กระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องแสวงหาเครือข่ายในการสนับสนุนและอิทธิพลจากหลายภาคส่วนของสังคม ในที่นี้เป้าหมายหลักคือ การเพิ่มความปลอดภัยทางกายภาพของพลเรือนจากความรุนแรงโดยตรง UCP ยังทำงานเพื่อเพิ่มความปลอดภัยของพลเรือนซึ่งหมายถึง สิทธิ เสรีภาพ และการมีศักดิ์ศรี ปราศจากความยากจนและความสิ้นหวัง

3. เสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสันติภาพในท้องถิ่น

โครงสร้างพื้นฐานสำหรับการสร้างสันติภาพ หมายถึง “กลไก ทรัพยากร และทักษะที่ความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้และสันติภาพที่ยั่งยืนภายในสังคม” ซึ่งเป็นการเริ่มต้นจากการคุ้มครองพื้นที่ของตนเอง การเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสันติภาพในท้องถิ่นนับได้ว่าเป็นการเพิ่มความรู้สึกของการเป็นเจ้าของในท้องถิ่นเพื่อส่งผลต่อความพยายามปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ เนื่องจากความพยายามเหล่านี้สามารถดำเนินการภายใต้ความร่วมมือกับผู้มีบทบาท

ในท้องถิ่นที่เหมาะสม สิ่งนี้จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถและความมั่นใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นและลดการพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอก เพราะองค์กรภายนอกไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่องและตลอดไป

4.3 หลักการของ UCP

1. แนวทางสันติวิธี

แนวทางการใช้สันติวิธีนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองโดยไม่ต้องอาศัยการใช้กำลังทางอาวุธหรือการใช้กำลัง สันติวิธีบางรูปแบบนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองเช่น การเจรจา ดังนั้นแล้วผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP จึงต้องแสวงหาทางเลือกอื่นเพื่อป้องกันความรุนแรงและปกป้องพลเรือนโดยผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP ไม่สามารถเลือกกระหว่างการใช้กำลังกับสันติวิธี หากผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทาง UCP ใช้กำลังแม้ชั่วขณะ ก็จะส่งผลให้ความสามารถในการปกป้องตนเองและผู้อื่นอ่อนแอลง เนื่องจากความสามารถในการป้องกันความรุนแรงและปกป้องพลเรือนขึ้นอยู่กับระดับของการยอมรับและความไว้วางใจ ในขณะเดียวกันการทำความเข้าใจกฎหมายเหล่านี้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP สามารถใช้ประโยชน์สูงสุดจากแนวทางสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงได้

2. การไม่ฝึกฝัฟ่ายไค

การไม่ฝึกฝัฟ่ายไค หมายถึง การไม่เลือกข้าง หรือเข้าข้างฝ่ายใดในความขัดแย้ง แต่ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความยุติธรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรี และเสรีภาพส่วนบุคคล การไม่ฝึกฝัฟ่ายไคเป็นการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับงานของกลุ่ม หรือบุคคลที่ช่วยเหลือ หรือคุ้มกัน และสามารถมีส่วนร่วมในการทำงานเชิงรุกเพื่อรับมือกับความขัดแย้ง การไม่ฝึกฝัฟ่ายไคนี้อาจไม่เกี่ยวกับการสนับสนุนหรือต่อต้านรัฐบาล ดังนั้น ผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP จะต้องพยายามอย่างถึงที่สุดที่จะไม่ตัดสินใจใครแม้ว่าพวกเขาจะรับรู้อารมณ์ของผู้ถูกกดขี่หรือเหยื่อก็ตาม

3. ความเป็นอิสระ

ความเป็นอิสระของผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP หรือองค์กรที่ทำงานตามแนวทาง UCP คือการเป็นอิสระจากกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง อุดมการณ์และศาสนาที่จะช่วยให้สามารถมุ่งความสนใจและทรัพยากรในการขับเคลื่อนการทำงานให้เป็นไปตามความต้องการที่มุ่งเน้นการคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง อีกทั้งการเป็นอิสระยังช่วยเสริมหลักการของการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดได้อีกด้วย

5. พลเรือนต่อพลเรือน

การแทรกแซงที่“นำโดยพลเรือน”หมายถึง ความร่วมมือระหว่างองค์กรที่ขับเคลื่อนแนวคิด UCP และผู้มีบทบาทในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีความท้าทายในการดำเนินการคุ้มครองโดยพลเรือน เพราะพลเรือนบางส่วนมีความสัมพันธ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกองกำลัง จึงเป็นการยากในการจำแนกแยกแยะพลเรือนและกองกำลัง ดังนั้นแล้ว การทำงานของผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP **จะเน้นการเปิดพื้นที่ให้พลเรือนเข้ามาสู่จุดยืนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดมากขึ้นในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อคุ้มครองพลเรือนที่ปราศจากอาวุธ**

5. ภูมิคุ้มกันของพลเรือนในความขัดแย้งรูปแบบต่างๆ

การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพลเรือนเป็นแนวคิดของการคุ้มกันพลเรือนในสงครามและเป็นหัวใจสำคัญของ UCP เนื่องจากมีเป้าหมายเพื่อปกป้องพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในสงครามและต้องตกเป็นเป้าหมายของความรุนแรง เนื่องจากในห้วงเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าสงครามเปลี่ยนรูปแบบระหว่างรัฐไปเป็นสงครามหรือความขัดแย้งภายในรัฐ ซึ่งทำให้เกิดความรุนแรงในระดับชุมชนท้องถิ่น ความจำเป็นในการคุ้มครองของพลเรือนจึงเพิ่มขึ้นอย่างมาก

4.4 กลไกของ UCP

นอกเหนือไปจากหลักการพื้นฐานในการทำงานเพื่อปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธแล้ว UCP ยังมีวิธีการทำงานที่ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก 2) การติดตามตรวจสอบ 3) การสร้างความสัมพันธ์ และ 4) การพัฒนาศักยภาพ

ภาพที่ 3 องค์ประกอบของปฏิบัติการตามแนวคิด (UCP)

การประยุกต์จากแผนภาพนำเสนอของ (Duncan, 2015) โดยอธิบายถึงเป้าหมายการทำงาน (วงกลมด้านในสุด) ผ่านวิธีการทำงาน และกิจกรรมต่างๆ (วงกลมระหว่างกลางและด้านนอกสุด) ของปฏิบัติการป้องกันโดยพลเรือนที่ปราศจากอาวุธ (Unarmed Civilian Protection; UCP)

ที่มา: Duncan, M. (2015). Case studies of Unarmed Civilian Protection. Nonviolent Peaceforce.

1. การมีส่วนร่วมเชิงรุก

การมีส่วนร่วมเชิงรุกเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ตั้งแต่ระดับรากหญ้าไปจนถึงระดับที่สูงขึ้น และการสื่อสารกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองพลเรือน โดยการมีส่วนร่วมเชิงรุกจะดำเนินการด้วยวิธีการแสดงตนในการป้องกัน (Protective Presence) หรือการส่งเสริมการป้องกันให้กับพลเรือน เป็นต้น

2. การติดตามตรวจสอบ

การติดตามตรวจสอบเป็นหลักปฏิบัติในการสังเกตการปฏิบัติของคู่ขัดแย้งหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ตามมาตรฐานวัตถุประสงค์ของการติดตามตรวจสอบ ก็เพื่อช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและทันเวลาที่ UCP มีหลักการใช้งานสามประการในการตรวจสอบ คือ 1) การติดตามเผาระวังภายใต้ข้อตกลงหยุดยิง 2) การควบคุมข่าวลือ และ 3) การแจ้งเตือนล่วงหน้า/การตอบสนองล่วงหน้า (Early Warning and Early Response หรือ EWER) ส่วนการติดตามความขัดแย้งถือเป็นหัวใจสำคัญของงาน UCP เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานต้องอาศัยความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการสู้รบเพื่อให้การคุ้มครองพลเรือนสามารถดำเนินงานได้ ผู้เฝ้าติดตามความขัดแย้งจะสร้างความเข้าใจผ่านความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นและผู้ติดอาวุธ ตลอดจนผ่านการติดตามแหล่งข่าวและรายงานจากองค์กรอื่นๆ

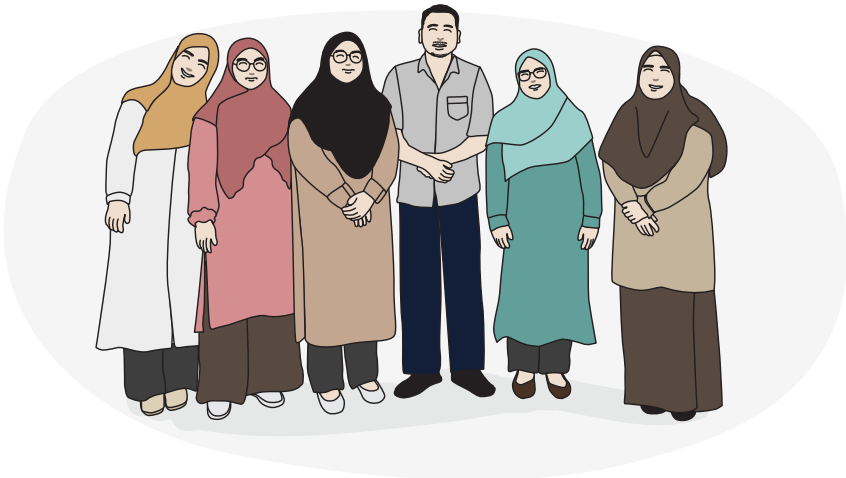
3. การสร้างความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์มีความสำคัญมากที่สุดในกระบวนการทำงานของ UCP การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในความขัดแย้งจะช่วยเปิดช่องทางในการสื่อสารระหว่างฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันได้ นอกจากนี้ ยังช่วยแก้ไขข่าวลือและสนับสนุนการป้องกันสถานการณ์ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความปลอดภัยให้กับผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง การสร้างความสัมพันธ์อาจเริ่มต้นด้วยการสร้างความไว้วางใจ

ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP อีกทั้งควรมีการเจรจากับผู้มีบทบาทหลักอย่างต่อเนื่องในระดับรากหญ้า ระดับกลาง และระดับบนสุดของสังคมผ่านกระบวนการทำงาน เช่น การรายงานสถานการณ์ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การสานเสวนา ในท้องถิ่นกับผู้คนทุกระดับ การใช้ภาษาท้องถิ่น เสริมสร้างทักษะในการสร้างความปลอดภัย เป็นต้น

4. การพัฒนาศักยภาพ

การพัฒนาศักยภาพในบริบทของ UCP เป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถเพื่อการป้องกันความรุนแรง การคุ้มครองพลเรือน ตลอดจนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการป้องกันของท้องถิ่นซึ่งการพัฒนาขีดความสามารถในที่นี้อาจหมายถึงการมีหลักสูตรฝึกอบรมหรือการประชุมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อต่างๆ เช่น UCP และสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการอบรมผู้ปฏิบัติตามแนวทาง UCP ในท้องถิ่นและการสนับสนุนกลไกการคุ้มครองในท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมหรือที่จัดตั้งขึ้นใหม่โดยชุมชนเอง การฝึกอบรมเป็นการทำงานร่วมกันกับผู้คนในกระบวนการค้นหา การวิเคราะห์ และการสร้างทักษะเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดย UCP มีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมอำนาจนี้ ในการเพิ่มการป้องกันทางกายภาพโดยตรงของผู้คนภายใต้สถานการณ์ที่ถูกคุกคาม

5. แนวทางการปรับใช้ UCP
ในชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาพื้นที่
3 ชุมชน ในจังหวัดชายแดนใต้

จากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชน
ท้องถื่นชายแดนใต้ โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 69 คน จาก 3 ชุมชน
ได้แก่ชุมชนตะไละเน็งอามาน ตำบลบางปอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
ชุมชนสาคอ ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และชุมชนปียามูมิง
ตำบลปียามูมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยครอบคลุมถึงกลุ่ม
ต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ที่ทำงานด้านการคุ้มครองชุมชน กลุ่มเยาวชน
กลุ่มสตรี ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา กระบวนการดังกล่าวเริ่มต้น

จากการแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้เข้าร่วม
ในชุมชนเกี่ยวกับการป้องกันชุมชนจาก
ความรุนแรงในช่วงเดือนกุมภาพันธ์
2566 ต่อมาคือการอบรมเชิงปฏิบัติการ
และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้หลักการของ
UCP ในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน
2566 มีการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงเดือน
มิถุนายน-สิงหาคม 2566 และการดำเนิน
การสนทนากลุ่ม ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์
2567 ตลอดจนการปรึกษาหารือและ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญจาก
ต่างประเทศ

หลังจากที่คณะวิจัยได้แนะนำโครงการและได้ดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อทบทวนว่าที่ผ่านมา ในการปกป้องชุมชนให้ปลอดภัย ทางชุมชนมีมาตรการอย่างไร หากนำเครื่องมือของ UCP มาปรับประยุกต์ใช้จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้นได้หรือไม่ และในอนาคตชุมชนจะสามารถสร้างระบบที่ดีในการปกป้องชุมชนจากความรุนแรงได้อย่างไร จากข้อค้นพบก่อนที่จะอธิบายถึง UCP ทั้ง 3 ชุมชนเข้าใจว่าความรุนแรงเกิดขึ้นจากการใช้อาวุธเป็นหลัก แต่เมื่อได้เรียนรู้ผ่านโครงการนี้แล้ว พบว่าปัญหาความรุนแรงอาจมาจากสาเหตุต่างๆ และสามารถที่จะปรับใช้หลักการต่างๆ ของ UCP ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงการไม่ใช้อาวุธในการสร้างความปลอดภัย ดังนั้นการเข้าใจสภาพปัญหาของชุมชนคือสิ่งที่สำคัญเป็นอันดับแรก โดยทั้ง 3 ชุมชนสะท้อนว่า แม้เหตุการณ์ความรุนแรงจากสถานการณ์ลดลงและเข้าใจกับคำว่าสันติภาพ ชุมชนดำรงชีวิตได้อย่างปกติ แต่ยังเป็นสันติภาพในเชิงลบ เนื่องจากยังมีเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ความกังวลของชุมชนยังคงมีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงในพื้นที่ของตนเอง อาทิ การเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง การปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ที่ถืออาวุธ การลาดตระเวนบริเวณโรงเรียนตาดีกา การปิดล้อมตรวจค้นชาวบ้านในชุมชน การถูกสกัดที่ด่านในระหว่างการเดินทาง และการเดินทางในยามวิกาล เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม รูปแบบความรุนแรงที่กระทบต่อชุมชนมากที่สุด คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากยาเสพติด ขณะที่เยาวชนต้องเผชิญกับความรุนแรงที่ทับซ้อนระหว่างเหตุความมั่นคงและจากการตรวจค้นยาเสพติดจากเจ้าหน้าที่ ยิ่งทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่ปลอดภัย ส่วนวิธีการหรือมาตรการในการแจ้งเตือนเหตุการณ์และสร้างความปลอดภัยคนในชุมชนส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำในการประสานระหว่าง ชรบ. ผู้ใหญ่บ้าน อส. กำนัน แต่บางกรณีก็ไม่สามารถประสานกับผู้นำชุมชนได้ ชาวบ้านจึงมีการประสานการแจ้งเตือนเอง การสะท้อนจากมุมมองของชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวที่ดำเนินไปควบคู่กับการแลกเปลี่ยนแนวคิดของ UCP และประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญด้านความขัดแย้งจากต่างประเทศที่ได้ทำงานในอาเจะห์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยเกิดความขัดแย้งและความรุนแรง และมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือ UCP ซึ่งประสบความสำเร็จในการป้องกันชุมชนจากความรุนแรง

จากกระบวนการในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตลอด 9 เดือน และการศึกษาตัวอย่างจากความขัดแย้งในพื้นที่อื่นๆทำให้สามารถกำหนดแนวทางกว้างๆ ในการสร้างความปลอดภัยของชุมชนท้องถิ่นชายแดนใต้ได้ดังนี้

1. เลือกพื้นที่: การเข้าใจบริบทของพื้นที่นั้นๆ ว่ามีรูปแบบของความรุนแรงอย่างไร

2. การศึกษาความรู้พื้นฐาน: ศึกษาวิจัยเพื่อทราบถึงข้อค้นพบต่างๆ

3. การสร้างวิสัยทัศน์เพื่อทำให้ชุมชนมีวิสัยทัศน์ด้านสันติภาพ

4. การพัฒนาแนวทางของชุมชนท้องถิ่นในการป้องกันความรุนแรง

5. การอบรม และสร้างความตระหนักในกิจกรรมการปกป้องชุมชนจากความรุนแรง

6. การสร้างมวลชนสนับสนุนและป้องกันชุมชนจากความรุนแรง

7. การหารื้อเพื่อสร้างแรงสนับสนุนต่างๆ

8. การทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

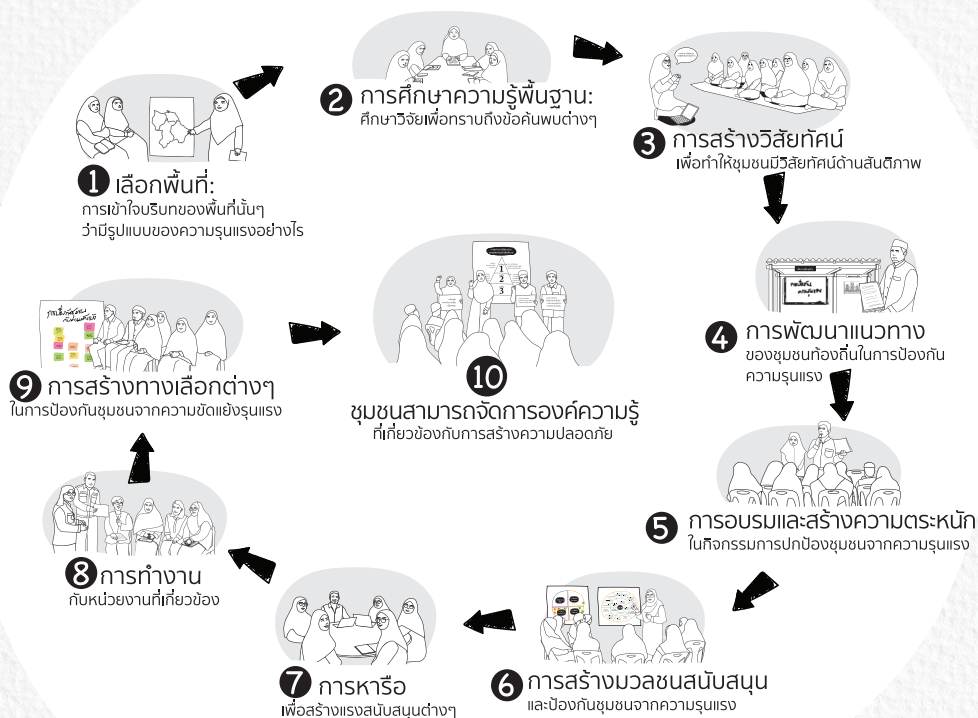
9. การสร้างทางเลือกต่างๆ ในการป้องกันชุมชนจากความขัดแย้งรุนแรง

10. ชุมชนสามารถจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัย

ขั้นตอนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญโดยเริ่มจากการสร้างความรับรู้พื้นฐานผ่านข้อมูลชุมชนและลักษณะของความรุนแรงที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ เช่น การสำรวจเชิงปริมาณ หรือการสัมภาษณ์ หรือการจัดการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเพื่อทราบว่าชุมชนกำลังเผชิญความรุนแรงในรูปแบบใด นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสให้ชุมชนได้สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพและความมั่นคงซึ่งสามารถรวบรวมผู้คนหลากหลายฝ่ายเข้ามาร่วมกันในการสร้างมาตรการ สร้างความปลอดภัยในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการฝึกอบรมในประเด็นต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างศักยภาพของผู้นคนในชุมชน เช่น การอบรมความรู้เพื่อจัดทำแนวทางการปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ การสร้างระบบแจ้งเตือนภัยหรือกลไกอื่นๆ การป้องกันความรุนแรงสุดโต่ง การเสริมสร้างการสื่อสารโดยไม่ใช้ความรุนแรง การสร้างศักยภาพในการจัดการ

ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง หลักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการสร้างทางเลือกของการมีมาตรการสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน สุดท้ายชุมชนที่เข้มแข็งก็จะสามารถผลิตระบบการจัดการองค์ความรู้ที่สามารถระบุขั้นตอนถึงกระบวนการ มีการสร้างเอกสารและแบ่งปันข้อมูล รวมถึงการปรับปรุงแนวทางในการสร้างมาตรการสร้างความปลอดภัยอยู่เสมอ โดยสามารถทำความเข้าใจง่ายๆ ผ่านแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4

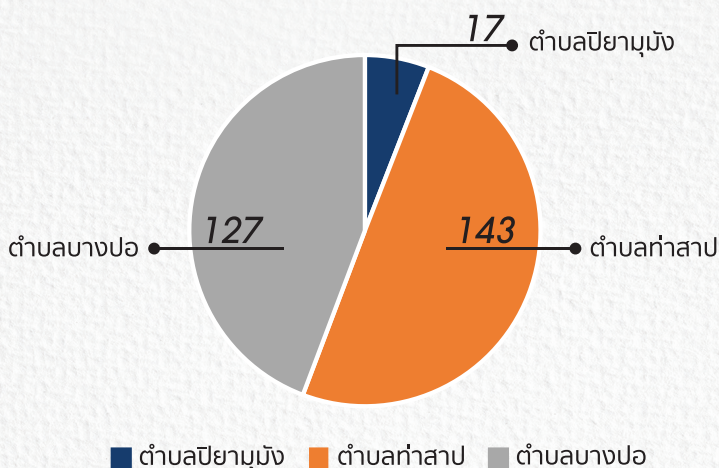
ที่มา : แนวทางสร้างมาตรการปลอดภัยอย่างมีส่วนร่วมให้กับชุมชนที่มีความรุนแรง ปรับปรุงจาก Guidelines on Small Arms and Light Weapons (SALW) in the Philippines Best Practices, Lessons Learned, and Identification of Gaps

ตัวอย่างการศึกษาพื้นที่ 3 ชุมชน ในจังหวัดชายแดนใต้

5.1 ทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่

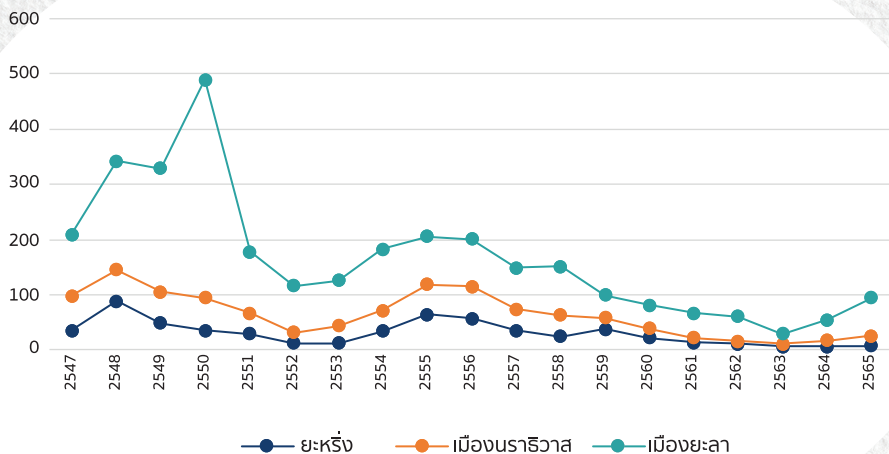
จากฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้พบว่า เมื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ในอำเภอของพื้นที่ศึกษา 3 พื้นที่ที่มีระดับความรุนแรงในช่วงปี 2547-2565 โดยตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงสูงสุด คือ จำนวน 143 ครั้ง รองลงมาคือ ตำบลบางปอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาสจำนวน 127 ครั้ง และตำบลปียามูมิงมีจำนวนน้อยที่สุดคือ 17 ครั้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้ง 3 อำเภอมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน โดยความรุนแรงที่พบมากที่สุดทั้ง 3 พื้นที่ที่มีเหมือนกันคือ เหตุยิง การวางระเบิด และเหตุการณ์ปิดล้อมตรวจค้น และจับกุมผู้ต้องสงสัย

ภาพที่ 5 จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ศึกษา 3 ตำบลระหว่างปี 2547-2565

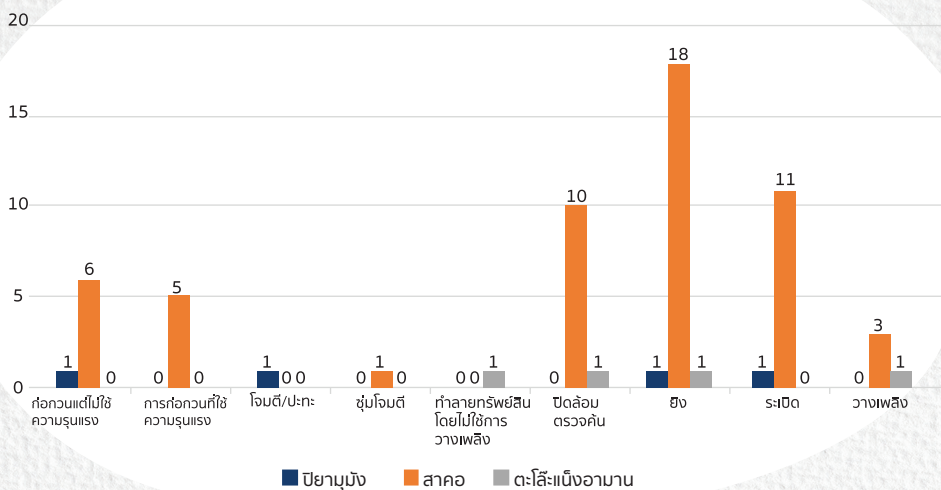
ที่มา: ข้อมูลจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้

ภาพที่ 6 จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ศึกษา 3 อำเภอระหว่างปี 2547-2565

ที่มา: ข้อมูลจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้

ภาพที่ 7 จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ศึกษา 3 ชุมชนระหว่างปี 2547-2565

เมื่อพิจารณาสาเหตุของสถานการณ์ความรุนแรงเฉพาะลงไป
ในชุมชนที่ศึกษาชุมชนตะไละเน็งอามาน ตำบลบางปอ อำเภอมือง จังหวัด
นราธิวาส ชุมชนสาคอ ตำบลท่าสาป อำเภอมือง จังหวัดยะลา และชุมชน
ปียามูมิง ตำบลปียามูมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จะพบว่าส่วนใหญ่
มาจากการปิดล้อมตรวจค้น จับกุม การยิง ระเบิด ร่องลงมาคือ
การก่อวินาศกรรมแต่ไม่ใช้ความรุนแรง เช่น การแจกใบปลิว การพ่นสีสเปรย์
ตามถนน และการก่อวินาศกรรมที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเหตุการณ์ทั้งหมด กระจุก
อยู่ในพื้นที่บ้านสาคอ อำเภอมือง จังหวัดยะลามากกว่าพื้นที่อื่น ขณะที่
บ้านตะไละเน็งอามาน และบางปอ กรณีดังกล่าวแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย

**ข้อมูลในเชิงสถิติดังกล่าวเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ทำให้เข้าใจ
สภาพของความรุนแรง แม้ความรุนแรงของสถานการณ์ของ
ทั้ง 3 ชุมชนจะมีความแตกต่างกัน แต่ยังไม่เพียงพอที่จะรับรู้
ข้อคิดเห็นและเสียงสะท้อนของชุมชนทั้งสามเกี่ยวกับความปลอดภัย
ดังนั้นเพื่อที่จะประเมินความรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์
ความรุนแรงในชุมชนของตน คณะวิจัยได้มีการสำรวจเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
ความรู้สึกปลอดภัยของชาวบ้านในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมในการให้
ชุมชนประเมินสถานการณ์สันติภาพทั้งเชิงบวกและลบ⁷ ซึ่งมีตัวแทน
ทั้งจากผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี ผู้นำศาสนา กลุ่มเยาวชน ชุมชนละ 30 คน
ในตำบลปียามูมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี บ้านสาคอ หมู่ 4 ตำบล
ท่าสาป อำเภอมือง จังหวัดยะลา และบ้านตะไละเน็งอามาน ตำบล
บางปอ อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส โดยสรุปพบว่าในบางพื้นที่ เช่น
ตำบลปียามูมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ชาวบ้านในชุมชนยังมี**

⁷ สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) หมายถึง สถานการณ์ที่ไม่มีการใช้ความรุนแรง
เชิงกายภาพ สันติภาพในลักษณะนี้ไม่มีการฆ่ากัน ไม่มีระเบิด ไม่มีความรุนแรงให้เห็น
ดูสงบราบเรียบ ส่วนสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) หมายถึง สังคมที่มีความ
เป็นธรรม มีความเสมอภาค ผู้คนในสังคมมีเกียรติและมีศักดิ์ศรี ไม่มีความหวาดระแวง
ต่อกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ดู Galtung, J. (1996). Peace By Peaceful
Means. Oslo: International Peace Research Institute.

ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในระดับชุมชน เนื่องจากยังพบการลาดตระเวนของทหารทั้งในพื้นที่ชุมชนและป่ายาง อีกทั้งยังมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยเนื่องจากสถานการณ์ความรุนแรงในภาพรวมที่ยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่อง เช่นเดียวกับชาวบ้านที่บ้านสาคอ หมู่ 4 ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ชาวบ้านยังคงมีความกังวลด้านความปลอดภัย เนื่องจากมีกรณีที่ผู้ชายในหมู่บ้านมักจะตกเป็นผู้ต้องสงสัย หรือยังมีความกังวลว่าจะไม่ปลอดภัยเมื่อมีการเดินทางยามวิกาล กระนั้นชาวบ้านก็ยังมีความรู้สึกในเชิงบวกต่อการดำรงชีวิตในชุมชนที่มีความไว้วางใจและสงบสุข

ในขณะที่บ้านตะลิปะเน็งอามาน ตำบลบางปอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ให้ข้อมูลว่ายังมีกรณีต่างๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกในเชิงลบ เช่น การปิดล้อมตรวจค้น การสกดกันชาวบ้านที่แต่งกายชุดมลายู การมีด่านตรวจที่กระจายอยู่ในพื้นที่ และการที่เจ้าหน้าที่ทหารยังมีการพกอาวุธเข้าไปในสถานศึกษาอย่างโรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามสำหรับเด็กเล็ก) อย่างไรก็ตามยังมีชาวบ้านกว่าครึ่งที่ชุมชนบ้านตะลิปะเน็งอามานให้ข้อมูลในเชิงบวกด้วยว่า พวกเขายังมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อได้อยู่ในชุมชน เมื่อไม่มีเหตุการณ์ใหญ่ๆ เกิดขึ้น พวกเขาที่รู้สึกว่าเหตุการณ์ดำเนินไปอย่างปกติและอยู่อย่างเคยชิน พวกเขายังมีความไว้วางใจผู้คนในชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปก็มีการรักษาความปลอดภัยมีความสามัคคีและสามารถดำรงอยู่ด้วยความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ข้อมูลดังกล่าวเป็นการประเมินความรู้สึกต่อบรรยากาศของสันติภาพและความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของคนในชุมชนในภาพรวมซึ่งเป็นความรู้สึกทั้งลบและบวกการสร้างบทสนทนากับชุมชนดังกล่าว เพื่อที่จะค้นหาคำตอบต่อไปว่าชุมชนตระหนักถึงความเสี่ยงในชุมชนอย่างไร ชุมชนมีกลไกในการปกป้องตนเองจากความรุนแรงอย่างไร และชุมชนแสดงให้เห็นวิสัยทัศน์อย่างไรต่อการปกป้องตนเองในสถานการณ์ความรุนแรงผ่านกระบวนการสัมภาษณ์ในขั้นตอนต่อไป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ตำบลปายามูมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

การประชุมเชิงปฏิบัติการ บ้านสาคอ หมู่ 4 ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

การประชุมเชิงปฏิบัติการ บ้านตะโละเน็งอามาน ตำบลบางปอ
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

5.2 ข้อมูลจากการศึกษา

5.2.1 ชุมชนกับความตระหนักถึงความรุนแรง

1. รูปแบบความรุนแรงในชุมชนที่เกี่ยวข้องจากสถานการณ์ความไม่สงบ

ทั้ง 3 ชุมชนสะท้อนว่า ปัจจุบันเหตุการณ์ความรุนแรงจากสถานการณ์ เช่น การยิงหรือการระเบิดไม่ค่อยเกิดขึ้นแล้ว แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ยังรู้สึกกลัว และหวาดระแวงเจ้าหน้าที่หรือยังมีความหวาดระแวงต่อความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพลในพื้นที่ ปัญหายาเสพติด หรือการขโมยพืชผลทางการเกษตร อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต และที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันยังคงกระทบต่อความรู้สึกของผู้อยู่ในชุมชน เช่น กรณี การปิดล้อมผิบบ้านโดยไม่ได้มีการแจ้งชาวบ้านล่วงหน้าและไม่ได้มีหมายค้น หรือ การควบคุมตัว จับกุม กระทั่งวิสามัญฆาตกรรม และการปิดล้อมปะทะ ดังที่ชาวบ้าน ให้ข้อมูลว่า

“บ้านเราเอง เขามาแบบไม่แจ้งอะไรเลย มาแบบนั้นเลย
ตั้งข้อหา มาแบบขู่ ภรรยาของเราเคยมีประสบการณ์
เรื่องนี้ ประมาณ 3-4 ครั้งแล้วที่โดนขู่ มาแบบบอกว่า
มีคนแจ้ง มาตามที่คนแจ้ง (สัมภาษณ์ กลุ่มเปราะบาง,
บ้านสาคร จังหวัดยะลา, 2566)”

นอกจากนี้การลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่ทหาร แม้จะเป็นลักษณะของ
การเข้ามาเพื่อทำความรู้จักชาวบ้าน แต่การปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบ
ในละแวกชุมชนหรือในสวนยาง ยิ่งทำให้ชาวบ้านหวาดกลัว กรณีของโรงเรียน
ตาดีกา ชุมชนสะท้อนว่า เคยมีกรณีที่ครูตาดีกาชายมักโดนเพ่งเล็งหรือโดน
ควบคุมตัว พวกเขาจึงเปลี่ยนวิธีการที่มักจะไม่ให้ครูชายออกไปเจอเจ้าหน้าที่
สำหรับเยาวชน ทางชุมชนยังมองว่าพวกเขาเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สุดที่อาจจะถูกใส่ร้าย
หรือถูกควบคุมตัวเนื่องจากสถานการณ์ความมั่นคงของคนในพื้นที่ นอกจากนี้
ในเหตุปะทะ ยังทำให้ชาวบ้านรู้สึกกังวลและยังมีความสงสัยเพราะมีการสูญเสีย
ชีวิตทันที และยังมีกรณีอื่นๆ เช่น การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ อส. ที่แม้จะมีการตั้ง
ด่านตรวจแต่แล้วยังเกิดเหตุและก็ยังจับใครไม่ได้

2. เหตุการณ์ก่อนเกิดเหตุความรุนแรง

ทั้ง 3 ชุมชนสะท้อนว่าไม่แน่ใจหรือไม่ทราบเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสัญญาณ
เตือนต่างๆ ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงและไม่สามารถแยกแยะได้ว่านั่นคือ
เหตุการณ์เตือนล่วงหน้า แม้แต่ผู้ที่ทำงานคุ้มครองความปลอดภัยในหมู่บ้านอย่าง
ครบ. จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ปิดล้อมตรวจค้นในหมู่บ้าน ขณะที่ชาวบ้านบางคน
ได้รับสัญญาณเตือนบางอย่าง เช่น ก่อนเกิดเหตุวิสามัญ คนที่ถูกวิสามัญ
จะกลับเข้าบ้านจากที่ปกติไม่เคยกลับมา ก่อนหน้านั้นก็มีการปิดล้อมและ

มีการวิสามัญกันที่ หรือการที่ชาวบ้านเห็นการลาดตระเวนเป็นเวลา 1 เดือนหรือ 1 สัปดาห์ก่อนเกิดเหตุการณ์ การเห็นเฮลิคอปเตอร์บินผ่านและหลังจากนั้นก็เกิดเหตุการณ์ระเบิดในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการสังเกตเห็นโดรนที่ใช้กับกรณีการปิดล้อม โรงเรียนและหลังจากนั้นก็มีเจ้าหน้าที่ไปปิดล้อมเพื่อควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย หรือ มีกรณีที่สัญญาณโทรศัพท์มีปัญหาในช่วงของการปิดล้อมหมู่บ้าน มีการติดตั้ง กล้องวงจรปิด มีการผู้ใหญ่ออกนอกพื้นที่ หรือมีการแชร์ใบปลิวหรือพ่นสีสเปรย์ ตามถนนและสะพาน นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าเหตุการณ์ต่างๆ มักจะเกิดขึ้นช่วง ท้ายปี ทำให้พวกเขาต้องระมัดระวังตัวมากขึ้น

“ ไม่เห็นอะไรล่วงหน้าเลย อยู่ๆ ก็มีการปิดล้อม มีคนนอกมาอยู่อาศัย เจ้าหน้าที่รู้ก็มาปิดล้อม แปลกเหมือนกันที่อยู่ๆ เจ้าหน้าที่รู้ เราก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าเขารู้จากไหน เขามาเลย (สัมภาษณ์ ชูธรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ตำบลบางปอ จังหวัดนราธิวาส, 2566) ”

3. การได้รับการแจ้งเตือนเหตุการณ์ความรุนแรงล่วงหน้า

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง แต่ก็มีความรู้วิธีการบอกต่อๆ กันหากเกิดสถานการณ์ที่ไม่ปกติ เช่น การส่งไลน์กลุ่ม (LINE) ซึ่งมีข้อความส่งต่อๆ กันให้ระมัดระวังขณะที่ในบางพื้นที่ชาวบ้านไม่รู้ว่าจะแจ้งใคร ทำได้เพียงการป้องกันและช่วยกันระวังตัว ไม่เข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยง คอยสังเกตสิ่งที่ผิดปกติและรายงานผู้นำชุมชน หรือประชาสัมพันธ์ตามสถานที่สำคัญเวลาที่มีกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น ที่มีสยิดหลังละหมาด ทางโทรศัพท์ หรือ การที่ผู้นำชุมชนต้องไปเคาะประตูบ้านเพื่อแจ้งข่าวในกรณีที่บางรายไม่มีเครื่องมือสื่อสาร

“ที่นราธิวาส จะมีกลุ่มตาสับปะรด ช่วยสอดส่องในหมู่บ้านแล้วจะไปแจ้งผู้ใหญ่บ้านผู้ใหญ่บ้านจะแจ้งให้ชาวบ้านอีกทีหนึ่งว่าจะมีเหตุการณ์นั้นนี้ (สัมภาษณ์เยาวชน ตำบลบางปอ จังหวัดนราธิวาส, 2566)”

“เราช่วยกันสังเกต มีความรู้สึกระแวงและกลัวในช่วงแรก แต่พอสักพักผ่านไป 1 เดือน ก็ปกติ กลับมาเหมือนเดิมไม่มีการระวังเลย ดังนั้นควรที่จะระวังตลอดเวลา (สัมภาษณ์กลุ่มเปราะบาง ตำบลปียามูมิง จังหวัดปัตตานี, 2566)”

การแจ้งเตือนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปแล้ว ถึงมีการส่งข้อความแจ้งเตือนไปในชุมชนผ่านกลุ่มไลน์ของชุมชนและตามบ้านเพื่อให้ชาวบ้านช่วยกันเอาตัวเองออกจากพื้นที่นั้นให้เร็วที่สุด โดยสรุปแล้วชาวบ้านไม่ทราบว่าจะมีวิธีในการป้องกันตัวอย่างไร ชุมชนไม่มีมาตรการเมื่อเกิดสถานการณ์แต่ชาวบ้านมักให้ข้อมูลว่า โดยหลักปฏิบัติจะมีการแจ้ง อส. หลังจากที่มีการระเบิดไปแล้ว จากนั้นถึงจะมีกำนัน ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาดู มีการปิดกั้นไม่ให้คนเข้า สำหรับการเข้าไปในที่ที่เกิดเหตุ ส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเข้าไปก่อนและเจ้าหน้าที่จะตามมาภายหลัง

5.2.2 ชุมชนกับกลไกในการปกป้องตนเองจากความรุนแรง

1. มีวิธีการ/มาตรการอย่างไรในการสร้างความปลอดภัยให้กับคนในชุมชน

ชุมชนมองว่าการรักษาความปลอดภัยเป็นหน้าที่ของผู้นำ ถ้าพบว่ามียังมีผิดปกติกวักจะต้องมีการประสานทีม ชรบ. ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนชาวบ้านในชุมชนก็มีหน้าที่ในการดูแลตัวเอง เมื่อเกิดเหตุการณ์จะไม่เข้าไปยุ่ง หรือเมื่อเห็นเหตุการณ์

แปลกๆ ก็จะมีการแจ้งผู้นำเป็นอันดับแรก แต่ก็ยังไม่ได้มีขั้นตอน
ที่ชัดเจนว่ามาตรการของชุมชนในการดูแลความปลอดภัย
เป็นอย่างไร โดยหลักการแล้วการรักษาความปลอดภัยใน
หมู่บ้านเป็นหน้าที่ของ ชรบ.

แม้จะมีการแจ้งเตือนทางไลน์ในกลุ่มชุมชน แต่
ชาวบ้านก็ไม่ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง นอกจากนี้เวลาเกิดเหตุ
เจ้าหน้าที่เพียงแค่แจ้งให้ประชาชนอยู่แต่ในบ้าน ไม่เคย
มีการอบรมหรือดูแลความปลอดภัยในหมู่บ้านว่าเมื่อเกิด
เหตุการณ์ต้องทำอะไร ส่วนใหญ่ ชรบ. ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำ
จะได้รับการฝึกซ้อมจากภาครัฐ ขณะที่ชาวบ้านไม่ได้รับ
การฝึกซ้อมทำให้ไม่รู้ว่ามาตรการของชุมชนจริงๆ คืออะไร
มีข้อสังเกตที่สะท้อนจากชาวบ้านว่าแม่จะมีอส. มากขึ้น หรือ
มีด่านตรวจเพิ่มมากขึ้นแต่กลับไม่ได้มีระบบในการเตรียมการ
หรือมีมาตรการดูแลตัวเอง

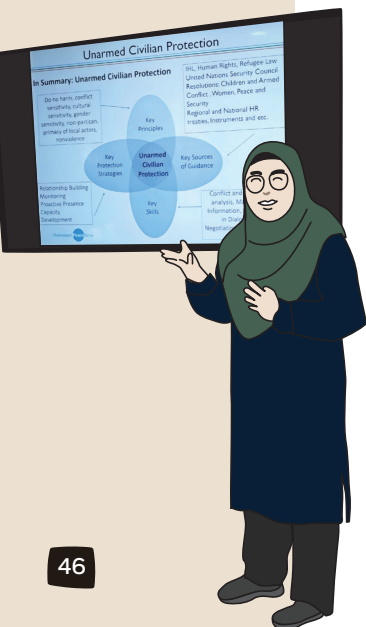
ดังนั้นในปัจจุบัน การปกป้องตนเองจากความรุนแรง
มีแต่ฝ่ายปกครองที่เข้ามาให้ความรู้กับทีมอาสาสมัครหรือ
ชรบ. แต่ชาวบ้านไม่ได้รับการอบรม แม้จะมีกลไกของชุมชน
ที่มีการประชุมทุกเดือน เช่น สภาสันติสุขชุมชน แต่สุดท้าย
แล้วจะมีการพูดคุยกันเองระหว่างผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม
ในการแสดงความคิดเห็นว่าจะทำงานอย่างไรในการดูแล
ชุมชนให้ปลอดภัยมีสันติสุขเฉพาะในชุมชน ส่วนหน่วยงาน
รัฐก็เข้ามาเน้นด้านสุขภาพและการพัฒนา เช่น การให้ความรู้
ของ อสม. ในเรื่องยาเสพติด ส่วนการอบรมของฝ่าย
ความมั่นคง เน้นการอบรมการใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขในชุมชน
โดยไม่มีเนื้อหาเรื่องป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน และ
การปกป้องตัวเองจากความรุนแรงซึ่งเป็นองค์ความรู้
จากภายนอก

2. สถานที่ที่จะแลกเปลี่ยนพูดคุยและผู้ใกล้ชิด เพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้ง

ชาวบ้านมักเข้าหาผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นที่ชดต. (ฐานชุดคุ้มครองตำบล) หรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน หรือบ้านของผู้มีศาสนา รองลงมาคือบ้านของกำนัน และศูนย์ดำรงธรรมชุมชนที่เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเข้ามาใกล้เกลี่ยและผู้ใหญ่บ้านดูแลอยู่ ขณะที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งมองว่าไม่สามารถที่จะจัดหาพื้นที่ปลอดภัยได้เลย เพราะบางครั้งโรงเรียนตาดิถาภิษยหรือแม่แต่ที่บ้านก็ยงถูกปิดล้อมหมด ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ไหนมีความปลอดภัยเลย ขณะที่ร้านน้ำชายังเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ชาวบ้านชอบมารวมตัวกันเพื่อสนทนาในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องการพัฒนา การเมืองหรือการอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน สำหรับผู้ใกล้เกลี่ยความขัดแย้ง ชุมชนเห็นว่าผู้นำในชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านและทีมผู้นำยังคงเป็นคนหลักในการเจรจาพูดคุย หากไม่สามารถใกล้เกลี่ยได้ก็จะส่งต่อให้เจ้าหน้าที่รัฐ

3. พื้นที่ในชุมชนที่รู้สึกปลอดภัยจากความรุนแรง

สำหรับชาวบ้าน “บ้าน” เป็นสถานที่ปลอดภัยมากที่สุด หากบ้านไม่ใช่ที่ปลอดภัยก็ต้องไปอยู่ในที่ที่มีการรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก นั่นก็คือที่มีสยด โดยเฉพาะเวลาเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ขณะที่ชาวบ้านอีกส่วนมองว่า ไม่มีพื้นที่ปลอดภัยเพราะแม่แต่มีสยดหรือตาดิถาภิษยยังถูกปิดล้อมตรวจค้น ชาวบ้านบางคนรู้สึกกลัวเจ้าหน้าที่หรือคนในเครื่องแบบที่มีอาวุธ

5.2.3 UCP กับความตระหนักในกิจกรรมการปกป้องชุมชนจากความรุนแรง

1. การพัฒนาศักยภาพและการสร้างความสัมพันธ์

ในการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 3 ชุมชน คณะวิจัยได้แนะนำเครื่องมือของ UCP ทั้ง 4 เครื่องมือด้วยกันได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก 2) การติดตามตรวจสอบ 3) การสร้างความสัมพันธ์ 4) การพัฒนาศักยภาพ จากการเลือกของทั้ง 3 ชุมชน ความต้องการเป็นอย่างแรกในกระบวนการสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน คือ **การพัฒนาศักยภาพและการสร้างความสัมพันธ์ก่อนกลไกอื่นๆ** เนื่องจากชุมชนเห็นว่ายังมีช่องว่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน หรือระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ดังนั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ของฝ่ายต่างๆ ในชุมชนถือเป็นก้าวแรกที่จะทำให้เกิดความร่วมมืออื่นๆ นอกจากนี้ชาวบ้านยังต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ อาทิ ด้านสิทธิมนุษยชน ความรู้เรื่องสิทธิผู้หญิงและการเจรจา สันติภาพ การพัฒนาภาวะผู้นำ ทักษะในการพูด ทักษะการสื่อสาร การไกล่เกลี่ย การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การประเมินการทำงานของทีมผู้นำ ซึ่งทักษะต่างๆ เหล่านี้ยังไม่เคยเกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชน มีแต่ผู้นำเท่านั้นที่ได้รับความรู้ ดังนั้นเพื่อที่จะให้เกิดการนำกลไก UCP ด้านการสร้างศักยภาพที่ชุมชนเห็นว่าเหมาะสมในห้วงเวลาที่ศึกษาไปใช้ได้จริงจึงได้มีการวิเคราะห์ **การมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อจำกัด และการลดข้อจำกัดเพื่อนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และศักยภาพของคนในชุมชนต่อการสร้างความปลอดภัย** หลังจากการระดมความเห็น ชุมชนเสนอว่าผู้นำชุมชนคือกลุ่มคนที่จะต้องปรับปรุงเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมมากที่สุด เนื่องจากปัจจุบันผู้นำชุมชนคือศูนย์รวมในการแก้ไขปัญหาที่บางครั้งยังไม่สามารถเป็นตัวแทนในการแก้ไขปัญหาให้กับคนทุกกลุ่มได้ ดังนั้นควรต้องเน้นการสร้างภาวะความเป็นผู้นำและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเยาวชน สตรี ครู ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง รวมถึงเครือข่ายภาคประชาสังคมควรเข้ามา มีบทบาทมากขึ้นในการมีส่วนร่วมในมาตรการต่างๆ และการสื่อสาร

ใครบ้างที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด	คุณสมบัติ/สิ่งที่ควรเป็น	ข้อจำกัด	เราจะลดข้อจำกัดได้อย่างไร
<u>ผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่น</u> - กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน - อีหม่าม - ปกครองอำเภอ - อบต. - ชม., จคต., อรบ. (อาสาสมัครหมู่บ้าน)	- ผู้นำควรมีความรู้และความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้งชายแดนใต้ - ผู้นำควรมีความรู้เรื่องการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง - ผู้นำควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน	- ผู้นำชุมชนไม่เป็นกลางมีอคติในการแก้ไขความขัดแย้ง - ผู้นำชุมชนบางคนมีปัญหาด้านอารมณ์และการสื่อสาร	- การอบรมและการสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน - การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและชาวบ้านในชุมชน - ลดวาระการทำงานของผู้ใหญ่บ้านให้เหลือเพียง 4 ปี - มีกระบวนการตรวจสอบการทำงานของผู้นำชุมชนอย่างจริงจัง
<u>อาสาสมัครและชุมชน</u> - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) - เยาวชน - ครูตาดีกา - ภาคประชาสังคมและเครือข่ายอื่นๆ - ภาคประชาสังคมและเครือข่ายอื่นๆ - ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงโดยตรงและโดยอ้อม	- ชุมชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	- บทบาทและอำนาจหน้าที่ที่จำกัดของกลุ่มเยาวชนและสตรี	- การสร้างการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ สำหรับชุมชน - รณรงค์ยกเลิกกฎหมายพิเศษ

ที่มา: การระดมความเห็นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เวทีคืนข้อมูล การปกป้องพลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้ง วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2567 ณ โรงแรมปาร์ควิว จัหวัดปัตตานี

2. การอบรมเรื่องสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่ายังไม่มี การอบรมเรื่องสิทธิมนุษยชน และสันติภาพอย่างจริงจังจากหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ มีเพียงหน่วยงานรัฐที่เข้ามาให้ความรู้แค่เรื่องการพัฒนาอบรมด้านยาเสพติด เช่น โครงการ ญาติันันบารู การเกษตร การพาเด็กและเยาวชนเข้าค่ายที่ อบต. ส่วนกระบวนการ สันติภาพมีเพียงเจ้าหน้าที่ทหารมาอบรมที่ อบต. เท่านั้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความ ต้องการในการรับรู้เรื่องของสิทธิมนุษยชนและกระบวนการสันติภาพให้มากขึ้น

3. การนำเสนอประเด็นความรุนแรงและประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในชุมชน

ชุมชนสะท้อนว่าได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านการบอกเล่าของชาวบ้านใน ชุมชนและการแจ้งเตือนต่างๆ ผ่านสื่อออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีการรับรู้ข้อมูล ในร้านน้ำชาควบคู่กันไปกับการติดตามจากสื่อโซเชียลมีเดีย ส่วนกลุ่มผู้หญิง โดยปกติจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในกลุ่ม แต่ในทางปฏิบัติแล้วถ้ามีเหตุ ในพื้นที่ ชาวบ้านก็จะปฏิบัติตามการแจ้งเตือนตามสายบังคับบัญชา ดังนั้นชาวบ้าน เสนอว่าควรมีการรับรู้ข่าวสารที่ถูกต้องเพราะจะได้มีแนวทางในการป้องกัน เติร์ยมตัวและระมัดระวังเพราะการรับรู้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

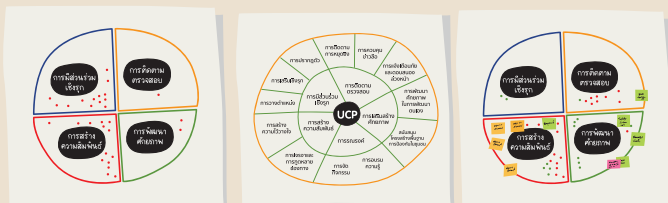
ความต้องการของชุมชนคือ ต้องมีการเผยแพร่ข่าวสารและรับรู้ข่าวสาร ด้านความรุนแรงในชุมชนเพื่อที่ว่าจะได้มีการช่วยกันตรวจสอบหรือควรจะได้รับการ เพื่อป้องกันการใช้ใจผิด หากเป็นเมื่อก่อนชาวบ้านก็อาจหวาดระแวงที่จะสื่อสาร ออกไป แต่ตอนนี้ชาวบ้านไม่ค่อยกังวลมากนักในเรื่องการสื่อสาร เพราะการ สื่อสารเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยให้เกิดการช่วยเหลือกันได้อย่างรวดเร็ว พวกเขาจึงเลิก หวาดกลัวหรือระแวง แค่เฉพาะเรื่องกระบวนการสันติภาพที่ชาวบ้านมองว่ายังไม่มี พื้นที่ปลอดภัยในการพูด อย่างไรก็ตามชาวบ้านบางส่วนมองว่าไม่ควรนำเสนอ ประเด็นความรุนแรงในชุมชนสู่สาธารณะ เพราะอาจจะกระทบกับครอบครัว ผู้เสียหาย ถ้ายังเผยแพร่จะเป็นจุดสนใจหรือจุดพ่วงเล็ง ดังนั้นอาจจะต้องเป็น การประเมินแต่ละกรณีว่าข้อมูลที่ให้ไปนั้นเป็นประโยชน์มากน้อยแค่ไหน

5.2.4 การสร้างทางเลือกต่างๆ ในการป้องกันชุมชนจากความขัดแย้ง

รุนแรง

การติดตามตรวจสอบ

การติดตามตรวจสอบเป็นอีกหนึ่งมาตรการที่ชุมชนให้ความสนใจ พวกเขาต้องการรับรู้มากขึ้นถึงเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชน และในภาพรวม รวมถึงการติดตามตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมหรือเพื่อ ยุติข้อพิพาท หรือการแจ้งเตือนล่วงหน้า และที่สำคัญคือ ต้องมีการติดตามเรื่อง การพูดคุยสันติภาพ อย่างไรก็ตามระบบของการติดตามตรวจสอบจำเป็นต้องมี การหารือกันในระยะต่อไปในรายละเอียดว่าใครคือคนขับเคลื่อนสำคัญในชุมชน หรืออำเภอนั้นๆ และจะใช้แนวทางอย่างไร เช่น ชุมชนอาจเห็นว่าหลักการ IHL เป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติ ในการห้ามการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ และการรณรงค์ในเรื่องของการมีเสรีภาพในการแสดงออกว่าชุมชนต้องการอะไร ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร และสามารถนำข้อเสนอต่างๆ เชื่อมต่อไปยัง คณะทำงานด้านการพูดคุยสันติภาพอย่างไร นอกจากนี้ การติดตามตรวจสอบ สามารถดำเนินการร่วมกับการกระชับความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสร้างศักยภาพ เมื่อได้ดำเนินการไประยะหนึ่งแล้ว ชุมชนก็อาจร่วมกัน ออกแบบโครงสร้างตามภาระหน้าที่ของชุมชนใหม่ในการออกแบบชุมชนปลอดภัย โดยร่วมกันกับภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาคประชาสังคม ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ที่จะมาพูดคุยหารือ และเลือกคนทำงานโดยมีการตั้งคณะทำงาน เมื่อทิศทาง การทำงานของชุมชนเริ่มชัดเจนขึ้นทุกฝ่ายที่ขัดแย้งก็เริ่มที่จะไว้วางใจกัน ผู้คนสามารถ เข้าถึงกันและสามารถพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องเช่น การอบรมทุกฝ่ายที่ติดอาวุธ ให้มาคุยกันในเรื่องการปกป้องพลเรือน

6. ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบและสรุป

1. หากมีเหตุการณ์ใหญ่ๆ ผู้ใหญ่บ้านและผู้เฒ่าอื่นๆ ควรมีระบบการแจ้งเตือนล่วงหน้า เช่น เมื่อเกิดเหตุวางระเบิด ความรุนแรงจากสถานการณ์ หรือการมีบุคคลภายนอกเข้ามาทำให้เกิดความหวาดระแวง

2. ควรเปิดโอกาสให้เยาวชน ในฐานะกลุ่มคนที่มีศักยภาพ ในการเชื่อมต่อผู้คนหลากหลายเข้ามาแลกเปลี่ยน พุดคุย หรือ มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และใช้โอกาสนี้ในการพุดคุยเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยในชุมชน

3. ควรมีการอบรมเรื่องสิทธิมนุษยชน กระบวนการสันติภาพ และการเมืองการปกครองให้กับชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม (CSOs) ทั้งนี้ควรให้ชาวพุทธและมุสลิมได้เรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

4. ควรมีกระบวนการในการให้ทุกฝ่ายในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารที่ถูกต้อง เพราะเราจะได้มีแนวทางในการป้องกันและการรับรู้เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

5. การมีพื้นที่ปลอดภัยในการพุดคุยประเด็นต้องห้ามต่างๆ ในหลากหลายมุมมอง เพราะสำหรับชาวบ้าน ความปลอดภัยมีความหมายที่หลากหลายอาทิสภาวะของการปราศจากความรุนแรงจากการใช้อาวุธจากฝ่ายต่างๆ การปราศจากการควบคุมที่เข้มข้น โดยหน่วยงานรัฐและกฎหมายพิเศษ รวมถึงการมีความปลอดภัยในการพุดถึงประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะการเมืองการปกครอง และการรับฟังความเห็นของชาวบ้านในเรื่องราวต่างๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่

โครงการวิจัยการปกป้องพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือนในชุมชนที่มีความรุนแรงถือเป็นก้าวอย่างสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนใต้ได้เข้าใจหลักการของการปกป้องชุมชนโดยปราศจากความรุนแรง และเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพูดคุยและนำเสนอแนวทางต่างๆ ในการสร้างความปลอดภัย ปัจจุบันจังหวัดชายแดนใต้ยังมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมากมาตลอด 20 ปี อีกทั้งการที่ประชาชนยังอยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายพิเศษเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่เพื่อควบคุมสถานการณ์ ยิ่งทำให้แนวทางของการควบคุมและการปราบปรามกลุ่มก่อความไม่สงบโดยการใช้ความรุนแรงยังคงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความปลอดภัย กล่าวได้ว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีความรุนแรงเกิดขึ้น ทั้งรูปแบบของเหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงในเชิงโครงสร้างในการบังคับใช้มาตรการต่างๆ ที่กระทบในแง่ของสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งยังก่อให้เกิดความหวาดระแวง รวมถึงการเกิดความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน อย่างไรก็ตาม ด้วยการสนับสนุนของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพที่เป็นการแสวงหาทางออกด้วยสันติวิธี และความคืบหน้าของกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ในปัจจุบันที่จำเป็นในการรับฟังเสียงสะท้อนจากชุมชนในการสร้างความปลอดภัย ดังนั้นแนวทางของ UCP ถือเป็นทั้งแนวทางและเครื่องมือที่สามารถสะท้อนเสียงของชุมชนได้ โดยเริ่มต้นจากการค้นหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น การเข้าใจกลไกต่างๆ ที่ชุมชนใช้ในการสร้างความปลอดภัย ต่อมาคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางของ UCP ในการสร้างกิจกรรมหรือทางเลือกต่างๆ ที่ชุมชนยอมรับ ในการสร้างความปลอดภัย โดยวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงและการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กลุ่มด้วยใจ. (2564). รายงานการทรมานในจังหวัดชายแดนใต้: 2018-2021. ปัตตานี:

กลุ่มด้วยใจ (รายงานที่ไม่เผยแพร่)

เครือข่ายวิชาการ Peace Survey. (2566) เอกสารประกอบการแถลงผลการสำรวจ
ความคิดเห็นของประชาชน Peace Survey ครั้งที่ 7. สืบค้นจาก [https://
cscd.psu.ac.th/th/node/536](https://cscd.psu.ac.th/th/node/536)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2565). สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ประจำเดือนพฤศจิกายน 2565. สืบค้นจาก [https://www.facebook.
com/photo/?fbid=2071021209774847&set=pcb.2071021393108162](https://www.facebook.com/photo/?fbid=2071021209774847&set=pcb.2071021393108162)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2566). สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ประจำเดือนพฤษภาคม 2566. สืบค้นจาก [https://www.facebook.
com/photo/?fbid=589220666712567&set=pcb.589220993379201](https://www.facebook.com/photo/?fbid=589220666712567&set=pcb.589220993379201)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2567). สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ประจำเดือนมีนาคม 2567. สืบค้นจาก [https://www.facebook.
com/photo/?fbid=725008493133783&set=pcb.725008886467077](https://www.facebook.com/photo/?fbid=725008493133783&set=pcb.725008886467077)

ศรีสมภพ จิตรภักดิ์ศรี และอัญชนา หิมมิหนิะ. (2566). สองทศวรรษแห่งความขัด
แย้งและกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี: มุมมองเหตุการณ์
ประเด็นความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน. สืบค้นจาก [https://cscd.psu.
ac.th/th/node/561](https://cscd.psu.ac.th/th/node/561)

สำนักข่าวอิสรา. (2565). “ซุ่มยิงรถทหารพรานชุด รปก.ครุ – คุ่มตัวอุสตาซเหตุ
แขวนป้ายผ้า”. สืบค้นจาก [https://www.isranews.org/article/south-
news/south-slide/109965-shootnangta.html](https://www.isranews.org/article/south-news/south-slide/109965-shootnangta.html)

สำนักอำนวยการกองอาสาสมัครชาตินแดน กรมการปกครอง. ประวัติสำนักอำนวยการ
กองอาสาสมัครชาตินแดน. สืบค้นจาก [https://multi.dopa.go.th/asa/
info_organ/about1](https://multi.dopa.go.th/asa/info_organ/about1)

- ห้องสมุดรัฐสภา. (2556). *แผนปฏิบัติการร่วมเพื่อสร้างสันติสุขแบบองค์รวม (JCPP)*. สืบค้นจาก <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2567-may3>
- อาทิตย์ ทองอินทร์. (2559). “พื้นที่ปลอดภัย” ในปาดานี/จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- BBC News ไทย. (2019). *ไฟใต้ : เสี่ยงสะท้อนจาก ชรบ. หลังเหตุสังหารหมู่ 15 ศพที่ยะลา*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-50329917>

ภาษาอังกฤษ

- Chambers, P. & Jitpiromsri, S. (2022). Frontline Informality: Paramilitary Forces and Pro-government Militias in Thailand's Deep South Counter-insurgency. In Atsushi Yasutomi, Rosalie Arcala-Hall, Saya Kiba (Eds.), *Pathways for Irregular Forces in Southeast Asia*, 140-142. London: Routledge.
- Crisis Group. (2009). *Recruiting Militants in Southern Thailand*. Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/thailand/recruiting-militants-southern-thailand>
- Duncan, M. (2015). *Case studies of Unarmed Civilian Protection. Nonviolent Peaceforce*. Retrieved from https://nonviolentpeaceforce.org/wpcontent/uploads/2022/04/UCP_Case_Studies__v5.3_LQ.pdf
- Galtung, J. (1996). *Peace By Peaceful Means*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Furnari, E., Julian, R., & Schweitzer, C. (2016). *Unarmed Civilian Peacekeeping: Effectively Protecting Civilians Without Threat of Violence*. Retrieved from https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/48015/ssoar-2016-furnari_et_alUnarmed_Civilian_

Peacekeeping_Effectively_Protecting.pdf?isAllowed=y&lnkname=ssoar-2016-furnari_et_al-Unarmed_Civilian_Peacekeeping_Effectively_Protecting.pdf&sequence=1

Humanitarian Practice Network. (2023). *Unarmed Civilian Protection*. Retrieved from <https://odihpn.org/publication/unarmed-civilian-protection/>

Nonviolent Peaceforce. *Guidelines on Small Arms and Light Weapons (SALW) in the Philippines Best Practices, Lessons Learned, and Identification of Gaps*. (Document not published)

Oldenhuis, H. et al. (2022). *Unarmed Civilian Protection : Strengthening Civilian Capacities to Protect Civilians Against Violence*. Retrieved from https://nonviolentpeaceforce.org/wp-content/uploads/2022/04/UCP_Course_Manual.pdf

This work was supported by the Network Plus **"Creating Safer Space"**
financed by the Arts and Humanities Research Council
through the Global Challenges Research Fund.

เอกสารวิจัย

การปกป้องพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และการพัฒนาแนวทางการปกป้องพลเรือน
ในชุมชนที่มีความรุนแรง

The Research on UCP in Southern Thailand:
Developing Civilian Protection Guidelines
for Violence-prone Communities

